

ANTONI RUTKOWSKI

Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych Polskiej Akademii Nauk

XXV-LECIE POLSKIEJ AKADEMII NAUK XX-LECIE DZIAŁALNOŚCI WYDZIAŁU NAUK ROLNICZYCH I LEŚNYCH*

W 1977 r. Polska Akademia Nauk obchodzi jubileusz 25-letniej działalności. W tym roku mija również 20-letni okres od momentu, gdy Akademia podkreśliła istotne znaczenie nauk rolniczych i leśnych dla rozwoju całokształtu nauki polskiej, przez podjęcie Uchwał o powołaniu odpowiedniego Wydziału.

Rys historyczny

Nauki rolnicze były w naszym kraju zawsze jedną z najważniejszych gałęzi nauk przyrodniczych. Poczynając od Jana Krzysztofa Kluka (1739—1796) wybitnego badacza z epoki oświecenia, którego można śmiało nazwać prekursorem współczesnych nauk rolniczych, polscy przedstawiciele tej dziedziny nauki nie tylko oddziaływują na podnoszenie kultury rolnej w kraju, ale i wywierają istotny wpływ na całokształt rozwoju nauk przyrodniczych. Dla ilustracji wystarczy przytoczyć imiona takich wybitnych twórców, którzy imię polskiego uczonego wprowadzili na trwałe do nauki światowej, jak: Maksymilian Siła-Nowicki 1826—1890 (entomologia rolna), Marcei Nencki 1847—1901 (fizjologia i choroby zwierząt), Franciszek Glinka-Janczewski 1846—1918 (genetyka roślin), Adam Prażmowski 1853—1920 (bakteriologia rolna), Aleksander Janasz 1851—1930 (hodowla roślin uprawnych), Zygmunt Mokrzecki 1865—1936 (entomologia leśna), Leon Marchlewski 1869—1946 (ustalenie budowy chlorofilu i gossipolu), Kazimierz Funk 1884—1958 (witaminologia).

Działalność tych i innych badaczy tworzyła podstawy do formowania polskich ośrodków nauk rolniczych jakimi były w okresie rozbiorów niemal wyłącznie szkoły wyższe. Złotymi głoskami zapisała się tu działalność Michała Oczapowskiego (1788—1854), który w latach 1822—1832 tworzy na Uniwersytecie Wileńskim pierwszą polską katedrę Gospodarstwa Wiejskiego, a po jej zlikwidowaniu, przechodzi w roku 1833 do Instytutu Agronomicznego w Marymoncie (1820) przekształcając go w In-

*) Referat wygłoszony na rozszerzonym Plenarnym Posiedzeniu Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN z okazji 60-lecia Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej, 30-lecia współpracy naukowo-technicznej między ZSRR a PRL, XXV-lecia Polskiej Akademii Nauk i XX-lecia działalności Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych.

stytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (1840—1962). W drugiej połowie XIX w. rozwijają się również silne ośrodki naukowe oparte o Katedry Rolnicze Akademii Rolniczej w Dublanach (1878) i Uniwersytetu Jagiellońskiego (1890). Poważny udział w rozwoju nauk rolniczych posiadało również Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie (1875), w którego laboratoriach wykonano wiele prac badawczych i wykształciło się wielu chemików oraz mikrobiologów rolnych.

Wraz z odzyskaniem niepodległości została powołana Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1918) oraz Wydział Rolny Uniwersytetu Poznańskiego (1919), jak również utworzony został (1916) centralny rolniczy ośrodek badawczy — Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1918—1951) w Puławach. W latach międzywojennych umacniają się rolnicze i leśne ośrodki uniwersyteckie w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Wilnie i Warszawie.

Po tragicznym okresie okupacji, odrodzona socjalistyczna Polska Ludowa tworzy warunki wspaniałego rozwoju naszej dziedziny nauki. Powstaje 8 wyższych uczelni rolniczych, 5 placówek Polskiej Akademii Nauk, 13 instytutów badawczych resortu rolnictwa, 5 resortu przemysłu spożywczego, 3 leśnictwa i przemysłu drzewnego oraz wiele laboratoriów badawczych. Odbudowuje się i rozwija potencjał badawczy Krakowa, Poznania, Puław i Warszawy. Znaczącymi ośrodkami rolniczej myśli naukowej stają się Bydgoszcz, Lublin, Olsztyn, Skierniewice, Szczecin i Wrocław.

Kształtowanie się środowisk naukowych na ziemiach polskich wywołało już w początku XIX w. potrzebę powołania społecznych organizacji zawodowo-naukowych. Pierwszymi społecznymi organizacjami tego typu były Królewskie Towarzystwo Gospodarczo-Rolnicze działające (1810—1861) na terenie Kongresówki oraz Towarzystwo Rolnicze Krakowskie (1851—1919) i Centralne Towarzystwo Gospodarcze (1861—1919) w Wielkopolsce. Obok działalności społeczno-naukowej przedstawiciele nauk rolniczych biorą udział w pracach ogólnych instytucji naukowych jako członkowie Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1800) oraz Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1857). Szczególnie dużo zawdzięczają nauki rolnicze Polskiej Akademii Umiejętności (1872), która powołuje w 1895 r. Sekcję Rolniczą skupiającą badaczy z tej dziedziny. Do szczególnych zasług Sekcji należy zaliczyć opracowanie programu oraz ustalenie metod badawczych dla poszczególnych działów rolnictwa. Wprowadzenie programu ukierunkowało i znacznie ożywiło ówczesne rolnicze badania naukowe we wszystkich trzech zaborach.

Istotny wpływ PAU na rozwój nauk rolniczych wywarła również działalność publikacyjna prowadzona w językach obcych (Bulletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres) i polskim (Spraw-

wozdania z czynności i Posiedzeń Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego) oraz podjęte od 1930 r. wydawanie Prac Rolniczo-Leśnych. Wznawiająca po okupacji swą działalność PAU tworzy w 1949 r. przy III Wydziale Komisję Nauk Rolniczo-Leśnych, której przewodniczącym zostaje Teodor Marchlewski a sekretarzem Tadeusz Lityński. W skład jej wchodziło 69 członków, a między innymi tacy uczeni jak Stanisław Bac, Kazimierz Bassalik, Marian Górski, Lucjan Kaznowski, Laura Kaufman, Tadeusz Konopiński, Tadeusz Miłobędzki, Władysław Szafer, Julian Tokarski i Jadwiga Ziemięcka — późniejsi członkowie PAN.

Utworzenie i organizacja Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych

Poważny dorobek w dziedzinie nauk rolniczych polskich uczonych XIX w. i okresu międzywojennego, potrzeby kraju oraz kształtowanie się znaczącego dla rozwoju całokształtu nauki polskiej rolniczo-leśnego środowiska naukowego, stały u podstaw decyzji I Kongresu Nauki Polskiej (1951), aby wśród dyscyplin powołanej w 1952 r. Polskiej Akademii Nauk była reprezentowana również i ta dziedzina nauki.

W okresie 1952—1956 reprezentował je Komitet Nauk Rolniczych Wydziału Nauk Biologicznych PAN, którego przewodniczącym był Prof. dr Mieczysław Czaja. W tym okresie liczba członków Akademii z naszej dyscypliny wiedzy wzrasta z 11 do 18. Okres pracy Komitetu zapisał się przede wszystkim stopniowym krystalizowaniem zakresu działania, jednoczeniem wokół zadań PAN społeczności naukowej kraju, organizowaniem placówek naukowych oraz tworzeniem wydawnictw z zakresu nauk rolniczych i leśnych. Okres ten wiążemy z pełną oddania nauce, działalnością Mieczysława Czaji (1903—1958), który został sekretarzem Wydziału powołanego z dniem 1 stycznia 1957, odpowiednią Uchwałą Prezydium Rządu Nr 739/56.

Powołanie Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN stworzyło perspektywę rozwoju pełnej działalności i rozwoju tych dziedzin wiedzy. Na przestrzeni 25-lecia PAN sprawdziła się słuszność tezy o jedności nauki i oparcia się wysuwanym koncepcjom utworzenia wydzielonych Akademii dla niektórych działów nauk stosowanych. Po niespodziewanej śmierci Mieczysława Czaji (1958) kierownictwo Wydziału przejmuje Anatol Liśtowski. W okresie jego trzech kadencji (1958—1965) krystalizuje się sieć komitetów naukowych, zorganizowane zostają placówki badawcze Wydziału, podjęta zostaje działalność koordynacyjna przez stworzenie Komisji Międzyresortowej oraz współpraca z zagranicznymi organizacjami naukowymi. W 1960 r. na prośbę Ministerstwa Rolnictwa Wydział uruchamia i podejmuje organizację współpracy naukowej z USA

w ramach pożyczki zbożowej (PL-480) i prowadzi ją do czasu przekształcenia w fundusz Marii Curie-Skłodowskiej. W tym okresie Wydział staje się ośrodkiem skupiającym wszelkie poczynania kształtujące rozwój nauk rolniczych i leśnych w kraju.

Tabela 1

*Komisje Komitetu Nauk Rolniczych Wydziału Nauk Biologicznych PAN
powołanego Uchwałą nr 17/54 Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN
z dnia 26.01.1954 r.*

Komitet działał na prawach Wydziału.

Przewodniczący Komitetu — prof. dr Mieczysław Czaja czł. koresp. PAN.

Komisja	Przewodniczący
1. Komisja Gleboznawstwa i Chemii Rolnej	Prof. dr Arkadiusz Musierowicz czł. koresp. PAN
2. Komisja Hodowli i Genetyki Roślin	Prof. dr Jadwiga Lekczyńska czł. koresp. PAN
3. Komisja Biologii w Gospodarce Wodnej	Prof. dr Jerzy Ostromecki
4. Komisja Uprawy i Płodozmianów	Prof. dr Bolesław Świętochowski czł. koresp. PAN
5. Komisja Mechanizacji Rolnictwa	Prof. dr Czesław Kanafojski czł. koresp. PAN
6. Komisja Biologii i Fizjologii Zwierząt	Prof. dr Jan Kielanowski
7. Komisja Weterynaryjna	Prof. dr Aleksander Zakrzewski
8. Komisja Ekonomiki Rolnej	Prof. dr Jerzy Tepicht
9. Komisja Leśnictwa	Prof. dr Jerzy Grochowski czł. koresp. PAN
10. Komisja d/s Chemii i Technologii Żywności	Prof. dr Eugeniusz Pijanowski czł. koresp. PAN

Kolejne dwie kadencje (1966—1971) pod kierownictwem Szczepana A. Pieniążka doprowadziły do znacznego wzmocnienia bazy materialnej placówek oraz powołania Zakładu Agrofizyki i szerokiego rozwoju współpracy międzynarodowej. Dokonane w tym okresie przekształcenie organizacji nauki w kraju, zmienia funkcję PAN w zakresie koordynacji badań. To z kolei spowodowało przesunięcie ciężaru prac Wydziału i Komitetów na działalność w zakresie organizacji i integracji życia naukowego oraz stworzenie przez Wydział nowej formy współdziałania w zakresie koordynacji badań.

Tabela 2

Członkowie Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN

Lp.	Imię i Nazwisko	Miejsce pracy *)	Dyscyplina	Członek		Uwagi
				koresp.	rzecz.	
1	2	3	4	5	6	7
1	Stefan Alexan- drowicz	WSR Poznań	zootechnika	1967	1973	
2	Stanisław Bac	WSR Wrocław	mel. rolne	1958	1961	zmarł 1970
3	Stefan Barbacki	WSR Poznań	genetyka i ho- dowla roślin	1952	1964	
4	Władysław Bie- lański	WSR Kraków	zootechnika	1969	1976	
5	Mieczysław Bi- recki	SGGW W-wa	uprawa roślin	1962	—	skreślony z listy członków — 1970
6	Kazimierz Bora- tyński	WSR Wrocław	chemia rolna	1964	1973	
7	Juliusz Brill	SGGW W-wa	weterynaria	1965	1973	
8	Anatol Brzoza	IER W-wa	ekonomika rolnictwa	1965		
9	Emil Chroboczek	SGGW W-wa	warzywnictwo	1954	1966	
10	Mieczysław Czaja	IGiHZ PAN Jastrzębiec	hodowla zwierząt	1954		zmarł 1958
11	Felicjan Dem- biński	WSR Poznań	uprawa roślin	1960	1969	
12	Bohdan Do- brzański	WSR Lublin	gleboznawstwo	1960	1969	
13	Eugeniusz Do- mański	IFiZZ PAN Jabłonna	fizjologia zwierząt	1971		
14	Henryk Duniec	Inst. Zootech. Kraków	hodowla zwierząt	1976		
15	Zbigniew Ger- tych	Inst. Warzyw. Skierniewice	ogrodnictwo	1976		
16	Marian Górski	SGGW W-wa	chemia rolna	1958	1961	zmarł 1961
17	Jerzy Grochow- ski	SGGW W-wa	leśnictwo	1954	1966	
18	Wiesław Gro- chowski	IBL W-wa	leśnictwo	1971		

1	2	3	4	5	6	7
19	Janusz Haman	WSR Lublin	technika rolnicza	1969		
20	Józef Janicki	WSR Poznań	technologia żywności	1962	1971	
21	Laura Kaufman	Inst. Weteryn. Puławy	hodowla zwierząt	1956	1958	zmarła 1972
22	Jan Kielanowski	IFiZZ PAN Jabłonna	zootechnika	1960	1971	
23	Józef Kochman	SGGW W-wa	ochrona roślin	1954	1966	
24	Tadeusz Kono- piński	WSR Wrocław	zootechnika	1960	—	zmarł 1965
25	Stanisław Krauss	Inst. Weteryn. Puławy	weterynaria	1964	—	zmarł 1973
26	Tadeusz Krzy- mowski	ART Olsztyn	fizjologia zwierząt	1971		
27	Jadwiga Lek- czyńska	IHAR Radzików	hodowla roślin	1952	1969	
28	Anatol Listow- ski	IUNG W-wa	hodowla roślin	1952	1961	
29	Tadeusz Lityński	WSR Kraków	chemia rolna	1969	1976	
30	Karol Mańka	WSR Poznań	leśnictwo	1969		
31	Ryszard Man- teuffel	SGGW W-wa	ekonomika rolnictwa	1965	1971	
32	Teodor Mar- chlewski	In. Zootechniki Kraków	zootechnika		1952	zmarł 1962
33	Zygmunt Mo- czarski	WSR Poznań	zootechnika	1952**)		zmarł 1957
34	Leon Mroc- kiewicz	WSR Poznań	leśnictwo	1967		zmarł 1971
35	Arkadiusz Mu- sierowicz	SGGW W-wa	glebozna- wstwo	1954	1958	zmarł 1966
36	Stanisław Na- wrocki	IUNG Puławy	uprawa roślin	1973		
37	Witold Niewia- domski	ART Olsztyn	uprawa roślin	—	1973	
38	Tadeusz No- wacki	SGGW W-wa	technika rolnicza	1973		

1	2	3	4	5	6	7
39	Franciszek Nowotny	WSR Kraków	technologia żywności	1969	—	zmarł 1972
40	Marian Nunberg	SGGW W-wa	leśnictwo	1958	1964	
41	Szczepan A. Pieniążek	SGGW W-wa	sadownictwo	1952	1964	
42	Eugeniusz Pijanowski	SGGW W-wa	technologia żywności	1952	1961	zmarł 1974
43	Stefan Poznański	AR-T Olsztyn	technologia żywności	1976		
44	Roman Prawoczeński	SGGW W-wa	zootechnika	1952**)		zmarł 1965
45	Stanisław Prosiński	AR Poznań	technologia drewna	1971		zmarł 1975
46	Tadeusz Ruebenbauer	WSR Kraków	hodowla roślin	1962	1969	
47	Antoni Rutkowski	IŻiŻ W-wa	technologia żywności	1971		
48	Abdon Stryszak	SGGW W-wa	weterynaria	1960	1969	
49	Bolesław Świętochowski	WSR Wrocław	chemia rolna	1952	1961	zmarł 1975
50	Julian Tokarski	WSR Kraków	mineralogia i gleboznawstwo	1952**)	1957	zmarł 1961
51	Stanisław Tołpa	WSR Wrocław	melioracje	1967	1976	
52	Marian Truszczyński	Inst. Weteryn. Puławy	weterynaria	1976		
53	Władysław Węgorzek	IOR Poznań	ochrona roślin	1967	1976	
54	Tadeusz Wojtaszek	AR Kraków	warzywnictwo	1976		
55	Jadwiga Ziemiecka	IUNG Puławy	mikrobiologia rolna	1952	1958	zmarła 1968

*) miejsce pracy w chwili wyboru na członka PAN

***) członkowie tytularni

Ostatnie dwie kadencje (1972—1977) pod kierownictwem Bohdana Dobrzańskiego przypadły na okres wzrastających zadań stawianych nauce rolniczej i gospodarce żywnościowej. W tym okresie zacieśniła się systematyczna współpraca Wydziału z Akademiemi Rolniczymi i Instytutami

resortów gospodarczych. Podjęto współdziałanie z oddziałami PAN we Wrocławiu, Krakowie i Poznaniu, ukształtowano sieć Komitetów odpowiednio do rozwoju poszczególnych dyscyplin, podjęta została działalność doradcza dla potrzeb naczelnych władz państwowych i politycznych, a placówki poszerzyły swój zakres o problematykę patologii zwierząt.

Tabela 3

Wykaz wyróżnień naukowych członków Wydziału

Imię i nazwisko	Członkostwo Akademii Zagranicznych	Tytuł Doktora Honoris Causa	Nagroda Państwowa Nagroda Roku Nauki
Stefan Alexandrowicz	—	WSR Szczecin 1970	II° zesp. 1964
Stanisław Bac	—	WSR Wrocław 1962	III° ind. 1951
Stefan Barbacki	—	—	II° ind. 1950
Władysław Biełański	—	—	I° zesp. 1972
Juliusz Brill	—	Uniw. Weter. Budapeszt 1976	I° zesp. 1976
Emil Chroboczek	Ak. Nauk Rolniczych NRD 1957	Uniw. Humboldta 1960 Wyższa Szk. Ogrodn. Budapeszt 1970 AR Lublin 1974	—
Mieczysław Czaja	—	—	III° ind. 1950
Felicjan Dembiński	Szwedzka Królewska Akademia Rolnictwa 1965	—	I° zesp. 1970
Bohdan Dobrzański	Wszechzwiązkowa Akademia Nauk Rolniczych ZSRR 1972 Węgierska Akademia Nauk 1976	WSR Lublin 1969	III° zesp. 1950 I° zesp. 1974 Roku Nauki 1973
Zbigniew Gertych	—	Ak. Nauk Rolniczych Berlin 1975	—
Marian Górski	—	—	II° ind. 1955
Jerzy Grochowski	—	SGGW Warszawa 1974	—
Laura Kaufman	—	WSR Lublin 1965	II° ind. 1955
Jan Kielanowski	Akademia Nauk Rolniczych NRD	Uniw. Humboldta 1960 Uniw. w Edynburgu 1975	—

c.d. tab. 3

Imię i nazwisko	Członkostwo Akademii Zagranicznych	Tytuł Doktora Honoris Causa	Nagroda Państwowa Nagroda Roku Nauki
Anatol Listowski	Ak. Nauk Rolniczych NRD 1954 Ak. Nauk Rolniczych CSRS 1960	—	—
Ryszard Manteuffel	—	AR Poznań 1973	—
Leon Mroczkiewicz	—	Un. Techniczny Drezno 1962	—
Arkadiusz Musierowicz	—	—	III° zesp. 1950 III° ind. 1951
Tadeusz Nowacki	—	—	II° zesp. 1951
Marian Nunberg	—	SGGW Warszawa 1971	III° zesp. 1951
Szczepan Pieniążek	Ak. Nauk Rolniczych Bułgarii 1968 Ak. Nauk Rolniczych NRD 1968 Ak. Rolnictwa Francji 1976 Wszechzwiązkowa Akademia Nauk Rolniczych ZSRR 1970	AR Kraków 1973	II° ind. 1950
Eugeniusz Pijanowski	—	WSR Poznań 1969 AR-T Olsztyn 1972	II° ind. 1951
Stefan Poznański	—	—	II° zesp. 1974
Roman Prawocheński	—	WSR Kraków 1961	II° ind. 1955
Antoni Rutkowski	—	—	Roku Nauki 1973
Abdon Stryszak	—	Wyższa Szkoła Weterynaryjna w Hannoverze 1963	—
Bolesław Świętochowski	Wszechzwiązkowa Akademia Nauk Rolniczych ZSRR	WSR Olsztyn 1963 SGGW Warszawa 1966	III° ind. 1950 I° zesp. 1974
Władysław Węgorzek	—	—	Roku Nauki 1973
Jadwiga Ziemięcka	—	—	II° ind. 1953

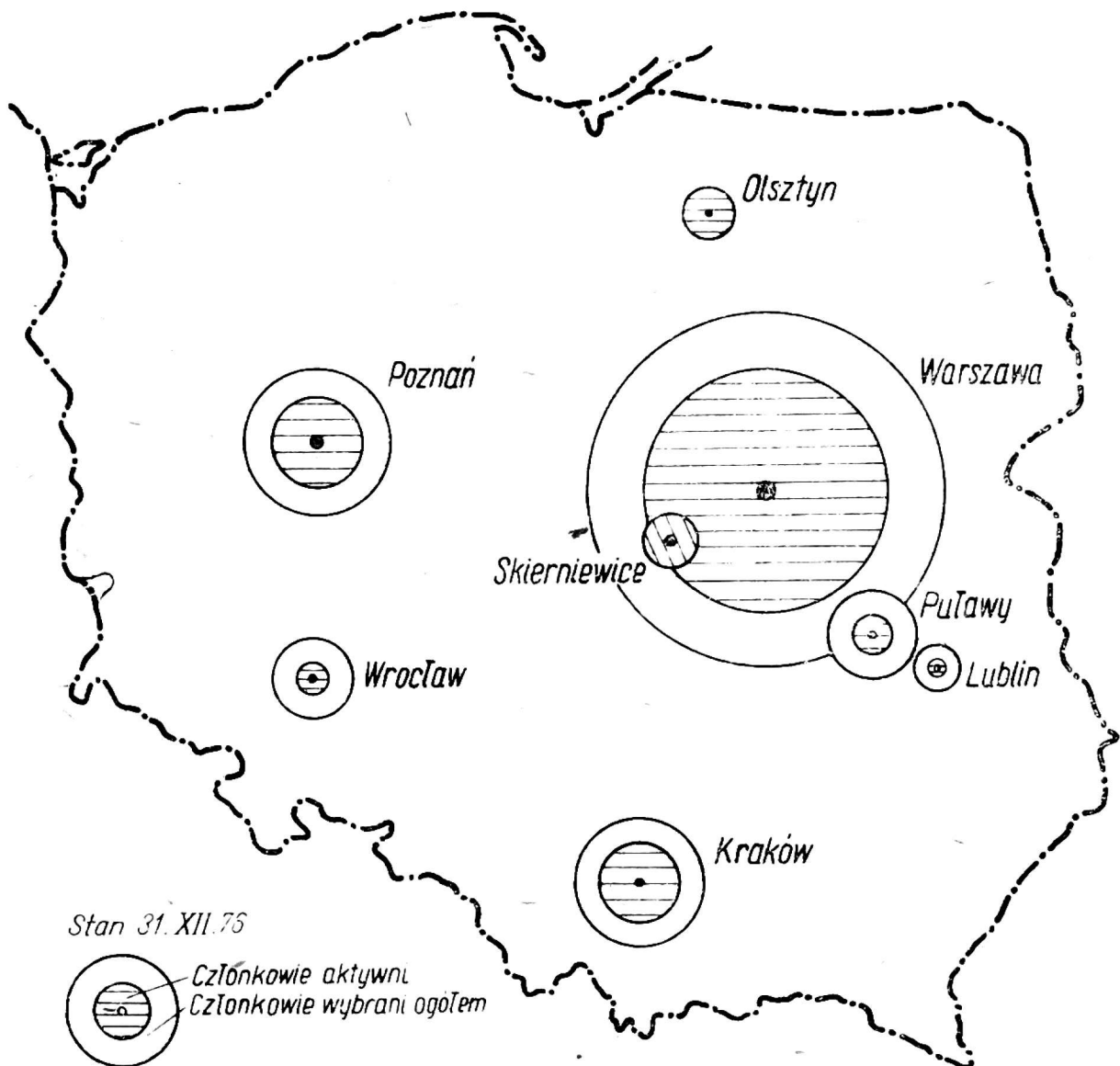
Członkowie Wydziału reprezentują wszystkie dziedziny i środowiska nauk rolniczych i leśnych. Ich ogólna liczba na przestrzeni lat stale wzrastała i w 1976 r. osiągnęła 37 osób. Przyrost liczby członków wyrażał się przede wszystkim w grupie członków rzeczywistych, podczas gdy liczba członków korespondentów od 1954 r. waha się w granicach 12—17 osób. Członkowie Wydziału reprezentują wszystkie ośrodki naukowe kraju, o czym świadczy fakt, że na 55 przedstawicieli nauk rolniczych i leśnych wybranych w skład Polskiej Akademii Nauk 2/3 stanowili pracownicy nauki reprezentujący ośrodki spoza Warszawy (tab. 2).

Ponadto Polska Akademia Nauk nadała tytuły członków zagranicznych następującym przedstawicielom nauki (tab. 4):

Tabela 4

*Członkowie zagraniczni Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN
w latach 1957—1977*

Nazwisko i imię	Kraj	Dyscyplina	Rok wy- boru	Uwagi
Christo Stefan Daskałow	Bułgaria	hodowla roślin	1962	
Artur Horn	Węgry	zootechnika	1974	
Stanisław Kazimierz Kon	Wlk. Brytania	fizjologia i biochemia żywienia	1966	
Maksymilian Klinkowski	NRD	wirusologia roślin	1967	zmarł 1971
Andrej, Lwowicz Kursanow	ZSRR	fizjologia i biochemia roślin	1966	
Paweł, Pawłowicz Łobanow	ZSRR	ekonomika i organizacja rolnictwa	1970	
Rezso R. Manninger	Węgry	mikrobiologia epizootiologia	1967	zmarł 1970
Daniel F. Milikan	USA	fitopatologia	1974	
Jan Waldemarowicz Pejwe	ZSRR	gleboznawstwo chemia rolna	1970	
Edward J. Russel	Wlk. Brytania	fizjologia	1959	zmarł 1965
Hans Stubbe	NRD	genetyka roślin	1963	
Iwan W. Tiurin	ZSRR	gleboznawstwo	1959	zmarł 1960

Rys. 1. Członkowie Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN wg siedziby miejsca pracy

Medale im. M. Kopernika przyznane
w zakresie nauk rolniczych i leśnych

1. Prof. dr Aniela KOZŁOWSKA	— Akademia Rolnicza Kraków	— 1972
2. Prof. dr Eugeniusz PIJANOWSKI	— SGGW-AR Warszawa	— 1973
3. Prof. dr Bolesław ŚWIĘTOCHOWSKI	— AR Wrocław	— 1973
4. Prof. dr Paweł P. ŁOBANOW	— ZSRR	— 1973
5. Prof. dr Erich RÜBENSAM	— NRD	— 1973
6. Prof. dr Szczepan A. PIENIAŻEK	— Instytut Sadownictwa Skierniewice	— 1974
7. Prof. dr Witold PRUSKI	— IGiHZ PAN Jastrzębiec	— 1974
8. Prof. dr Stefan LEWICKI	— UMCS Lublin	— 1974
9. Prof. dr Janos HOLLO	— Węgry	— 1974

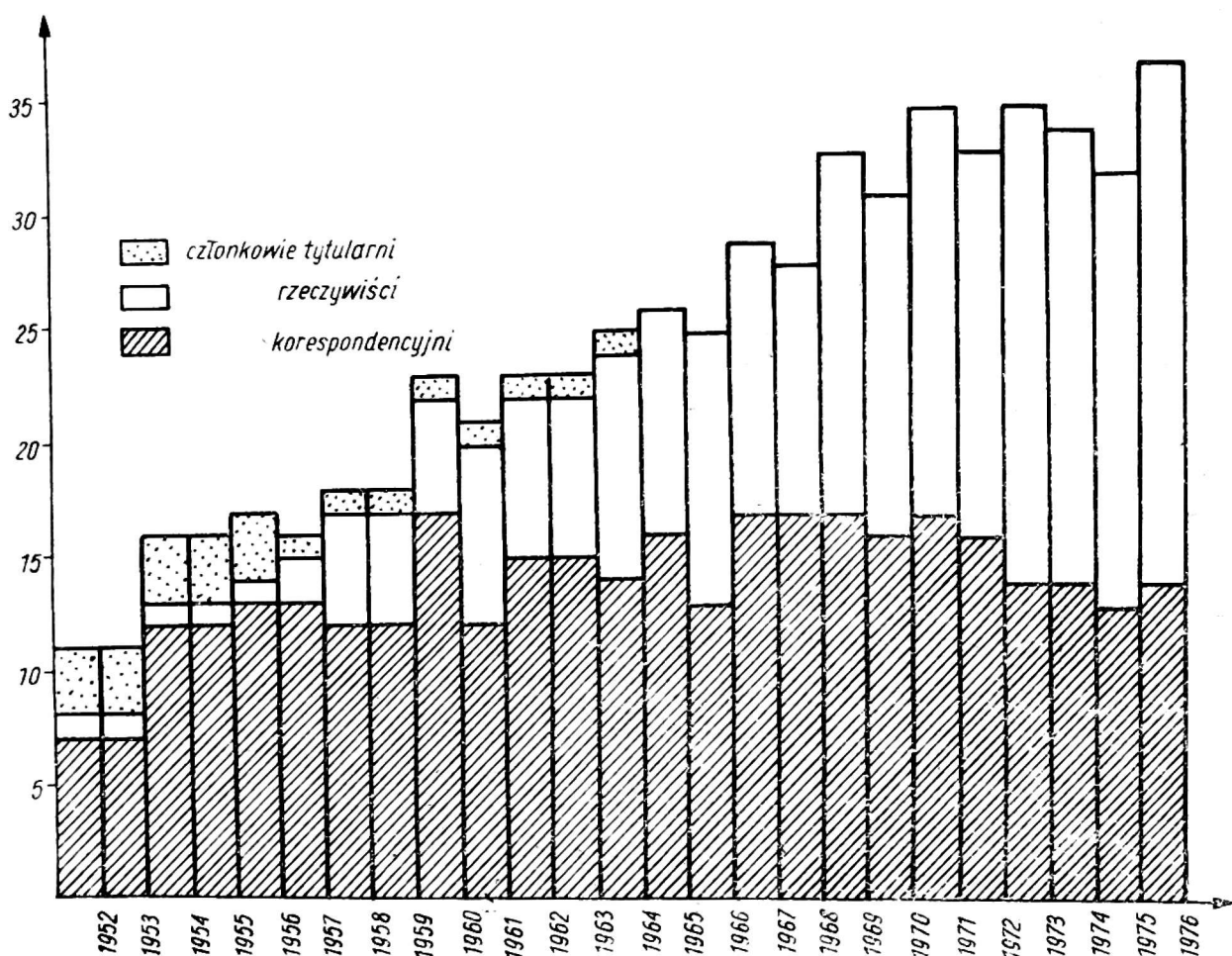
10. Prof. dr Jul LAG

— Norwegia — 1974

11. Prof. dr Władysław HERMAN

— SGGW-AR Warszawa — 1975

Członkowie Wydziału dobrze wywiązali się ze swoich obowiązków. Wyrazem ich działalności naukowej jest fakt uzyskania Nagród Państwowych I stopnia przez 5 członków, II stopnia — 10 i III stopnia przez 7 członków oraz 3 Nagród Specjalnych Roku Nauki Polskiej. Ponadto nadano 12 członkostw zagranicznych Akademii Nauk i 22 doktoraty honoris causa uczelni krajowych i zagranicznych (tab. 3). Poważne są również efekty działalności członków Wydziału w kształceniu kadr naukowych. Dzięki ich pracy wyraźnie wzmocniły się i prawidłowo ukształtowały niektóre środowiska tworząc ustabilizowane szkoły naukowe. Wymienić tu można Warszawę (fizjologia i hodowla zwierząt, medycyna weterynaryjna, nauka o żywności, ekonomika rolnictwa, leśnictwa), Lublin—Puławy (agrofizyka, gleboznawstwo i uprawa roli), Skierniewice (nauki ogrodnicze), Poznań (hodowla i genetyka roślin, ochrona roślin, nauka o żywności, technologia drewna), Wrocław (chemia rolna) i Kraków (fizjologia i hodowla roślin, hodowla i rozród zwierząt).

Rys. 2. Wzrost ilości członków PAN przedstawicieli nauk rolniczych i leśnych w latach 1952—1976

Tabela 5

Udział członków Wydziału we władzach PAN w latach 1952—1977

Kadencja władz PAN	Udział członków Wydziału w Prezydium PAN	Sekretarz Wydziału	Z-cy Sekretarza Wydziału
1	2	3	4
I 9.IV.1952— 20.X.1955	członkowie Prezydium PAN: M. Czaja (od 1.X.1954) T. Marchlewski	(M. Czaja — Przew. Komitetu Nauk Rolniczych)	
II 21.X.1955— 11.I.1957	członkowie Prezydium PAN: M. Czaja, T. Marchlewski, B. Świętochowski	(M. Czaja — Przew. Komitetu Nauk Rolniczych)	
III 12.I.1957— 24.III.1960	członkowie Prezydium PAN: M. Czaja (do 31.V.1958) A. Listowski	M. Czaja (do 31. V.58) A. Listow- ski (od 1.VI.58)	Fr. Krzysik
IV 25.III.1960— 14.XII.1962	członkowie Prezydium PAN: St. Bac, A. Listowski, S. A. Pieniążek, E. Pijanowski	A. Listowski	M. Birecki B. Dobrzański
V 15.XII.1962— 10.XII.1965	członkowie Prezydium PAN: A. Listowski, M. Nunberg, S. A. Pieniążek, E. Pijanow- ski	A. Listowski	M. Birecki Z. Gertych (od 1.I.1964)
VI 10.XII.1965— 17.XII.1968	V-Prezes PAN: A. Listowski członkowie Prezydium PAN: S. Barbacki, B. Dobrzański, S. A. Pieniążek	S. A. Pieniążek	Z. Gertych J. Haman Z. Żebrowski H. Jasiorowski
VII 17.XII.1968— 17.XII.1971	Z-ca Sekr. Naukowego PAN: B. Dobrzański członkowie Prezydium PAN: A. Listowski, S. A. Pieniążek	S. A. Pieniążek	Z. Gertych J. Haman Z. Żebrowski
VIII 17.XII.1971— 17.XII.1974	członkowie Prezydium PAN: W. Bielański, B. Dobrzański, R. Manteuffel, S. A. Pienią- żek	B. Dobrzański	A. Rutkowski Z. Gertych (do 31.VII.1973) Fr. Witczak (od 1.IX.1973)
IX 17.XII.1974— 1977	V-Prezes PAN: S. A. Pienią- żek członkowie Prezydium PAN: B. Dobrzański, T. Krzymow- ski, St. Nawrocki, R. Man- teuffel	B. Dobrzański	A. Rutkowski Fr. Witczak

Członkowie Wydziału prowadzili również aktywną działalność organizacyjną w Polskiej Akademii Nauk. Wielu z nich kierowało Komitetami Naukowymi i Placówkami Badawczymi Wydziału, redagowało wydawnictwa i organizowało imprezy naukowe.

Aktywny jest także udział naszych członków w pracach naczelnych władz Akademii, a szczególnie jej prezydium (tab. 5). Wiceprezesami Akademii zostali wybrani Anatol Listowski (1966—1968) i Szczepan Pieńiążek (od 1974) a funkcję z-cy sekretarza naukowego PAN pełnił Bohdan Dobrzański (1968—1971).

Wydział jako inspirator i koordynator badań rolniczych

Od powstania PAN do początków lat sześćdziesiątych Akademia była naczelnym i jedynym organem nauki w kraju, który sprawował funkcję integracyjną i koordynacyjną w zakresie badań. Prace to prowadziły wydziały, komitety, komisje PAN oraz utworzone przez nich zespoły. Z początkiem lat sześćdziesiątych utworzony zostaje Komitet Nauki i Techniki (1963), który stopniowo przejmuje całość dyrektywnego kształtowania planów badawczych. W 1969 r. nastąpiła ostateczna reorganizacja nauki a równocześnie zostaje przyjęty model struktury planowania i finansowania badań naukowych, który przy formowaniu planu na lata 1976—1980 przybrał ustabilizowaną formę. W konsekwencji tego (1970) Akademia ograniczyła dyrektywną działalność koordynacyjną do zadań spełnianych przez placówki, zaś funkcja Komitetów jako koordynatorów pola badawczego, przekształciła się w społeczno-naukową działalność opiniodawczą i integrującą środowisko naukowe.

Patrząc wstecz trzeba stwierdzić, że Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych od początku swego istnienia zgodnie z duchem pierwotnym Ustawy o PAN rozwinął szeroką i owocną działalność koordynacyjną.

W początkowym okresie planowania nauki Wydział stworzył podstawy programowania badań w reprezentowanej dziedzinie. Powołana w 1964 roku na szczeblu wiceministrów Komisja Międzyresortowej Koordynacji Badań Naukowych Rolnictwa, Leśnictwa i Wyżywienia była i jest nadal cenionym, choć półoficjalnym zespołem integracji polityki naukowej między Wydziałem a szkolnictwem wyższym (MNSzWiT) i zainteresowanymi resortami gospodarczymi (Rolnictwa, Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Przemysłu Spożywczego i Skupu). Efektem tej współpracy są wydawane corocznie w 3 seriach specjalistycznych Informatory o Wynikach Badań Naukowych z dziedziny Rolnictwa, Leśnictwa i Drzewnictwa oraz Przemysłu Spożywczego i Wyżywienia.

Również cenne są coroczne konsultacje dotyczące prognoz i 5-letnich planów rozwoju nauki i techniki, opiniowania koncepcji, kierunków i pro-

gramów badań oraz analiza ich realizacji i wdrożeń, jak również uzgodnienia dotyczące udziału naszych przedstawicieli w międzynarodowych kongresach i sympozjach naukowych oraz ustalenia przynależności do międzynarodowych organizacji naukowych.

Nasuwa się pytanie, czy zdjęcie z Akademii Nauk obowiązku dyrektywnej koordynacji badań i przekazanie jej odpowiedniemu resortowi obniżyło prestiż i znaczenie Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych w społeczności nauki? Nie sędzę. Zmiany te musiały nadejść jako konsekwencja ogromnego rozwoju zaplecza badawczego zarówno Akademii jak i Resortów Gospodarczych oraz Szkolnictwa Wyższego. Równocześnie wzrosła potrzeba bliższego wiązania planów badań naukowych z potrzebami gospodarczymi kraju, a finansowanie badań oparto na nowych zasadach.

Reprezentacja uczonych kraju jaką jest Akademia stanowi ze swymi Komitetami decydujący organ opiniotwórczy zarówno w zakresie kształtowania i rozwoju nauki oraz w zakresie oceny podejmowania i wyników badań. Powierzenie złożonych zadań planistyczno-organizacyjnych odpowiednim Resortom umożliwiło zachowanie przez Polską Akademię Nauk podstawowego charakteru naczelnej instytucji naukowej kraju i uniknięcie sprowadzenia jej funkcji do administrowania nauką.

Niestety na skutek braku formalnego określenia udziału Komitetów i Zespołów Naukowych zarówno w fazie tworzenia, przebiegu jak i rozliczenia planów badawczych, Komitety Naukowe Wydziału mogły się włączyć tylko w ograniczonym stopniu w cykl opiniotwórczy badań realizowanych w obecnej pięcioletce. Utrudniło to w szeregu przypadków wykorzystanie potencjału naukowego, jakie stanowią Komitety w kształtowaniu i ocenie realizacji planu, a wzmogło działalność dyrektywną resortów gospodarczych.

Rola i efekty działalności Komitetów Naukowych

Zgodnie ze statutem Wydziału realizują podstawowe zadania PAN zarówno poprzez naukowy ruch społeczny jaki stanowią Komitety oraz Towarzystwa Naukowe, jak i za pomocą własnych placówek badawczych. Do naczelnych zadań naszego Wydziału należy więc:

- zapewnienie dyscyplinom reprezentowanym w Wydziale warunków wszechstronnego rozwoju,
- wytyczanie kierunków badań naukowych oraz
- reprezentowanie nauk rolniczych i leśnych w kraju i za granicą.

Nim przejdziemy do omówienia rezultatów działalności Wydziału trzeba określić pole nauk rolniczych i leśnych, jako działu całego pojęcia nauki. Jest to zadanie niełatwe, zarówno ze względu na rozległość tej dziedziny wiedzy, jak i jej stosowany charakter, który podkreślają szyb-

ko wzrastające zadania i funkcja rolnictwa w systemie gospodarki narodowej.

Współcześnie można przyjąć, że na pojęcie nauk rolniczych i leśnych składają się różne formy działalności badawczej, której celem jest poznanie oraz wyjaśnienie zjawisk występujących w przyrodzie i wykorzystania ich do pokrycia potrzeb żywnościowych i bytowych człowieka.

Wobec tego celem nauk rolniczych i leśnych jest podniesienie wydajności środowiska glebowego, dążenie do stworzenia optymalnych warunków rozwoju drzew, roślin uprawnych i zwierząt hodowlanych oraz racjonalne ich przetworzenie w produkty użyteczne człowiekowi. W szybko zmieniającej się strukturze kraju przed naukami rolniczo-leśnymi staje nowe ważne zadanie zachowania i zabezpieczenia środowiska bytowania człowieka. Pomimo stale wzrastającego wykorzystywania przez rolnictwo zdobyczy chemii, fizyki i techniki, nadal istotą produkcji rolniczej jest jej przyrodniczy charakter oraz umiejętności człowieka a możliwości sterowania nią są w dużym stopniu ograniczone czynnikami glebowymi i klimatycznymi.

Komitety Wydziału spełniają decydującą rolę w formowaniu środowisk naukowych, ich integracji oraz w kształtowaniu opinii naukowych. Co więcej, ześrodkowanie społecznego ruchu naukowego w Komitetach Wydziału, również w kilku dyscyplinach (gleboznawstwo, leśnictwo, zootechnika, weterynaria i fitopatologia) przez personalną integrację prezydów Towarzystw i Komitetów, zapobiegło skutecznie dublowaniu prac i przerostom organizacyjnym, a natomiast podniosło autorytet Akademii jako naczelnej organizacji naukowej kraju.

Efekty te zostały uzyskane w trudnych warunkach finansowych, głównie jako rezultat społecznej postawy i aktywności członków Komitetów. Dzięki temu większość Komitetów przejawia stałą, niesłabnącą aktywność, która wyraża się systematyczną organizacją posiedzeń dyskusyjnych i opiniodawczych, jak również indywidualnym oddziaływaniem członków Komitetów na rozwój środowisk i kształtowanie opinii naukowych. Można śmiało stwierdzić, że przedstawione rezultaty ważniejszych osiągnięć naukowych w okresie minionego 25-lecia, to w dużej mierze zasługa inspiracyjnej i integracyjnej działalności Komitetów. Właśnie forum posiedzeń Komitetów stanowiło o kształtowaniu się wielu koncepcji badawczych i ich późniejszej realizacji. Następowало to w rezultacie konfrontacji osiągnięć własnego warsztatu badawczego z osiągnięciami innych placówek badawczych jak i konfrontacji zasadności dociekań naukowych z potrzebami gospodarczymi kraju. Nie sposób przecenić znaczenia tej funkcji komitetów w kształtowaniu prawidłowego rozwoju nauki.

A oto ważniejsze przykłady z poszczególnych dziedzin.

Tabela 6

Przewodniczący i sekretarze Komitetów Wydziału V w latach 1957—1977

Lp	Komitet	Data powołania	Funkcje	1957—1959	1960—1962	1963—1965	1966—1968	1969—1971	1972—1974	1975—1977
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Komitet Hodowli i Uprawy Roślin (w okresie organizacji Komitetu Uprawy Roli i Płodowianów)	1.I.1959	Przewod.	S. Barbacki	S. Barbacki	S. Barbacki	A. Listowski	A. Listowski	T. Ruebenbauer	—
			Sekr.	—	—	—	W. Byszewski	B. Byszewski	W. Byszewski	—
1	Komitet Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin	25.II. 1975	Przewod.	—	—	—	—	—	—	T. Ruebenbauer E. Nalborczyk
2	Komitet Uprawy Roślin	25.II. 1975	Przewod.	—	—	—	—	—	—	W. Niewiadomski J. Herse S. Trzecki
3	Komitet Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN (w okresie organizacji Komitetu Gleboznawstwa, Chemii Rolnej i Mikrobiologii)	22.II. 1958	Przewod.	A. Musierowicz	A. Musierowicz	B. Dobrzański	B. Dobrzański	K. Borański	K. Borański	K. Borański
			Sekr.	F. Kuźnicki	F. Kuźnicki	Z. Brogowski	S. Zawadzki	S. Zawadzki	S. Zawadzki	J. Gliński
4	Komitet d/s Podniesienia Żywności i Zagospodarowania Gleb Lek-	9.V. 1957	Przewod.	B. Świętochowski	B. Świętochowski	B. Świętochowski	B. Świętochowski	B. Świętochowski	—	—
			Sekr.	—	—	—	J. Sienkiewicz	J. Sienkiewicz	—	—

c.d. tab. 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	kich (Komisja 1957—1966)									
	Komisja Gleb Lekkich	1973	Przewod.	—	—	—	—	—	S. Nawroc- ki J. Sienkie- wicz	—
			Sekr.	—	—	—	—	—		—
5	Komitet Melio- racji, Łąkarstwa i Torfoznawstwa PAN (w okresie organizacji Ko- misja Meliora- cyjna i Torfowa)	14.IV. 1959	Przewod.	St. Bac	St. Bac	St. Bac	St. Bac	J. Proń- czuk	J. Proń- czuk	—
			Sekr.	Cz. Dudek	Cz. Dudek	Cz. Dudek	Cz. Dudek	Cz. Dudek	H. Okrusz- ko	—
	Komitet Melio- racji PAN	25.II. 1975	Przewod.	—	—	—	—	—	—	S. Zawadz- ki H. Okrusz- ko
			Sekr.	—	—	—	—	—	—	
6	Komitet Nauk Ogrodnicznych	29.III. 1972	Przewod.	—	—	—	—	—	S. A. Pie- niażek	Z. Gertych
			Sekr.	—	—	—	—	—	H. Chmiel	K. Mynett
7	Komitet Ochro- ny Roślin	I.1957	Przewod.	J. Kochman	J. Kochman	J. Kochman	J. Kochman	J. Kochman	J. Kochman	W. Węgo- rek
			Sekr.	H. Sandner	H. Sandner	H. Sandner	H. Sandner	H. Sandner	H. Sandner	J. Boczek
8	Komitet Nauk Zootechnicznych	1.I.1957	Przewod.	M. Czaja	J. Kiela- nowski	F. Abgaro- wicz	F. Abgaro- wicz	K. Gawęc- ki	W. Bielań- ski	E. Sasi- mowski
			Sekr.	M. Marki- nowski	M. Marki- janowicz	M. Marki- janowicz	M. Marki- janowicz	W. Zieliń- ski	F. Witczak	J. Macie- jowski
				M. Marki- janowicz	janowicz	janowicz	janowicz	ski	B. Reklew- ska	jowski

c.d. tab. 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9	Komitet Nauk Weterynaryjnych	V.1957	Przewod.	J. Kulczycki	J. Kulczycki	J. Kulczycki	J. Kulczycki	A. Stryszak	A. Stryszak	A. Stryszak
			Sekr.	—	—	J. Preibisch	J. Preibisch	J. Preibisch	J. Preibisch	J. Preibisch
10	Komitet Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa	14.IV. 1959	Przewod.	Cz. Kanafojski	Cz. Kanafojski	Cz. Kanafojski	Cz. Kanafojski	Cz. Kanafojski	—	—
			Sekr.	W. Zaremba	W. Zaremba	W. Zaremba	W. Zaremba	W. Zaremba	—	—
	Komitet Techniki Rolnej		Przewod.	—	—	—	—	—	J. Haman	J. Haman
			Sekr.	—	—	—	—	—	W. Zaremba	W. Zaremba
11	Komitet Technologii i Chemii Żywności	1957	Przewod.	E. Pijanowski	E. Pijanowski	E. Pijanowski	E. Pijanowski	A. Rutkowski	H. Niewiadomski	W. Pezacki
			Sekr.	J. Hattowski	J. Hattowski	J. Hattowski	J. Hattowski	J. Lewon	Z. Sikorski	A. Pisula
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
12	Komitet Nauk Leśnych	1.I.1957	Przewod.	J. Grochowski	M. Nunberg	M. Nunberg	M. Nunberg	W. Grochowski	W. Grochowski	Z. Obmiński
			Sekr.	B. Szymkiewicz	W. Köhler	T. Trampler	T. Trampler	T. Trampler	E. Bernadzki	E. Bernadzki
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
13	Komitet Technologii DREWNA	1961	Przewod.	—	Z. Muszyński	Z. Muszyński	T. Molenda	T. Molenda	S. Prosiński	S. Prosiński
			Sekr.	—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—
				—	—	—	—	—	—	—

c.d. tab. 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
14	Ekonomiki Rolnictwa	I.1957	Przewod.	R. Man-teuffel	R. Man-teuffel	R. Man-teuffel	R. Man-teuffel	R. Man-teuffel	R. Man-teuffel	—
			Sekr.	W. Nowicki	W. Nowicki	W. Nowicki	W. Nowicki	A. Dziachan	St. Dyka	—
	Organizacji Produkcji Rolnej i Wyżywienia Kraju	25.II. 1975	Przewod.	—	—	—	—	—	—	Fr. Kolbusz
			Sekr.	—	—	—	—	—	—	St. Dyka
15	Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich	14.V. 1957	Przewod.	M. Czaja	K. Star-mach	K. Star-mach	K. Star-mach	A. Wrzosek	J. Kubica	J. Kubica
			Sekr.	E. Ralski	H. Bier	H. Bier	K. Zabie-rowski	K. Zabie-rowski	J. Pociąg	J. Pociąg
				H. Bier		K. Zabie-rowski				
16	Rolnicza Komisja Izotopowa	1954	Przewod.	M. Górski	M. Górski	H. Birecka	H. Birecka	H. Birecka	K. Starzyń-ski	St. Moskal
			Sekr.		H. Birecka	K. Śmierz-chalska	K. Śmierz-chalska	K. Śmierz-chalska	T. Krzy-mowski	K. Śmierz-chalska
17	Zespół Proble-mowy Filmu Badawczego w Rolnictwie i Leśnictwie	15.II. 1971	Przewod.	—	—	—	—	W. By-szewski	J. Orze-chowski	J. Orze-chowski
			Sekr.	—	—	—	—	W. Woźniak	W. Woźniak	W. Woźniak
18	Zespół „Człowiek a Środowisko Rolniczo-Leśne”	8.IX. 1972	Przewod.	—	—	—	—	—	J. Proń-czuk	J. Proń-czuk
			Sekr.	—	—	—	—	—	A. Rumiń-ska	H. Chmiel-ska

Rozpoznanie środowiska rolniczego i leśnego to dziedzina będąca przedmiotem prac:

- Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej
- byłego Komitetu d/s Podniesienia Żyzności i Zagospodarowania Ziemi Lekkich
- Komitetu Melioracji (były Melioracji, Łąkarstwa i Torfoznawstwa)
- Zespołu „Człowiek a Środowisko Rolniczo-leśne”
- Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego.

Na postęp uzyskany w poznaniu środowiska rolniczego i leśnego składają się osiągnięcia szeregu dyscyplin naukowych.

Dorobek gleboznawstwa przyczynił się do zrealizowania ważnych prac kartograficzno-gleboznawczych oraz opracowania oryginalnej koncepcji map glebowo-rolniczych, co stanowi podstawę nowoczesnej rejonizacji upraw i optymalizacji nawożenia w całym kraju. W tym zakresie polskie prace badawcze są wysoko cenione w skali nauki światowej.

Badania gleboznawcze skoncentrowano na problematyce gleb lekkich, które stanowią 60% użytków rolnych kraju. Dzięki poznaniu właściwości fizycznych i chemicznych oraz stosunków wodnych tych gleb uzyskano podstawę opracowania zaleceń dla praktyki uprawowej i melioracyjnej. Dobre wyniki uzyskane również w badaniach czynników kształtujących żyzność gleb Polski i ich przemian w procesach glebotwórczych.

Również w gleboznawstwie leśnym uzyskano poważny dorobek w dziedzinie genezy i systematyki gleb leśnych. Do osiągnięć nauki należy zaliczyć również opracowanie metod rekultywacji leśnej i rolniczej terenów zniszczonych działalnością przemysłu i górnictwa. W badaniach środowiska rolniczego i leśnego na szczególną uwagę zasługuje problematyka gospodarki wodnej, która została podniesiona ostatnio do rangi problemu rządowego. Do istotnych osiągnięć w tej dziedzinie trzeba zaliczyć ustalenie niedoborów wodnych i potrzeb nawadniania dla warunków Polski oraz wpływu lesistości terenu na stosunki wodne.

Cechy biologiczne i użytkowe roślin uprawnych są dziedziną będącą przedmiotem prac:

- Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin,
- Komitet Uprawy Roślin
- Komitetu Nauk Ogrodniczych,
- Komitetu Ochrony Roślin,
- Rolniczej Komisji Izotopowej,
- Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego.

U podstaw nowoczesnej hodowli roślin uprawnych stoją prace nad mechanizmami mutagenezy, strukturą chromosomów u mutantów i aneuploidów, rozeznaniem i określeniem kriotypów. Dzięki badaniom nad mieszańcami międzygatunkowymi i międzyrodzajowymi oraz nad zja-

wiskiem heteryzacji, można było zintensyfikować i przyspieszyć hodowlę wielu cennych odmian roślin uprawnych, uzyskano nowe odmiany przydatne dla intensywnej produkcji rolnej, a szczególnie wysokowydajne odmiany pszenicy, jęczmienia, żyta, buraków cukrowych, tytoniu i ziemniaków. Rozszerzono prace nad fotosyntezą, metabolizmem azotowym, metabolizmem alkaloidów oraz intensywnym mineralnym żywieniem roślin.

Duże znaczenie dla podniesienia produkcji roślinnej miały badania związane z nawożeniem i agrotechniką w różnych warunkach środowiska. Wyniki prac nad wyborem form nawozów, ustaleniem właściwych terminów i technologii nawożenia, określeniem efektywności nawożenia dla konkretnego zestawu gatunkowego i odmianowego, umożliwiły podjęcie intensywnego nawożenia upraw z początkiem lat siedemdziesiątych.

Badania w zakresie agrotechniki oraz rejonizacji zbóż i roślin pastewnych dały podstawy rozszerzenia upraw pszenicy i jęczmienia. Przykładem wagi tej grupy prac są wysokie efekty uzyskane dzięki opracowaniu kompleksowej technologii produkcji rzepaku ozimego oraz buraka cukrowego.

Badania w dziedzinie sadownictwa i adaptacja dorobku światowego umożliwiły osiągnięcie wysokiego stopnia intensywności produkcji oraz corocznego owocowania drzew. Podobnie duże osiągnięcia wykazują badania ostatnich lat w zakresie heterozji i nowych odmian warzyw przeznaczonych do uprawy polowej oraz opracowanie technologii wielkotowarowej uprawy szklarniowej.

Duże postępy uzyskano w badaniach w zakresie ochrony roślin. Poznanie cech biologicznych i ekologicznych wielu ważnych grup chorób i szkodników zbóż, traw nasiennych, roślin motylkowych, drzew, krzewów owocowych i warzyw oraz badania nad układami roślinina-związek chemiczny stworzyły podstawy wprowadzenia racjonalnych metod chemicznej i biologicznej ochrony roślin. Należy odnotować duży postęp w badaniach nad wirozami i mechanizmami ich przenoszenia co umożliwiło opracowanie metod produkcji sadzeniaków w rejonach zamkniętych. Zaawansowane są również prace nad systematyką mszyc i roztoczy oraz nicieni.

Cechy biologiczne i użytkowe zwierząt są dziedziną będącą przedmiotem prac:

- Komitetu Nauk Zootechnicznych,
- Komitetu Nauk Weterynaryjnych,
- Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego,
- Polskiego Towarzystwa Nauk Weterynaryjnych.

Osiągnięcia w dziedzinie biologii zwierząt gospodarskich dały podstawy unowocześnienia wielu metod postępowania zootechnicznego i weterynaryjnego. Uzyskano wartościowy dorobek w genetyce populacji i grup

krwi różnych gatunków zwierząt, który umożliwił opracowanie parametrów genetycznych cech użytkowych zwierząt.

Znaczne efekty przyniosły badania nad zwiększeniem płodności i plenności zwierząt oraz fizjologią rozrodu i biologią nasienia wraz ze sztucznym unasienianiem, które wprowadzono na skalę osiąganą tylko w najbardziej rozwiniętych krajach.

W pracach hodowlanych postęp stanowiło uzyskanie efektywnych krzyżówek bydła towarowego, wyhodowanie rasy świni złotnickiej oraz kurcząt rzeźnych typu brojler. Na uwagę zasługuje również oryginalny dorobek prac zoohigienicznych nad stosowaniem metod fizycznych do badań nad środowiskiem hodowlanym zwierząt.

W badaniach nad poprawą jakości i ekonomicznym wykorzystaniem pasz poważne rezultaty uzyskano w pracach nad lepszym wykorzystaniem białka i gospodarką energetyczną zwierząt, retencją azotu i ustaleniem zapotrzebowania na aminokwasy w żywieniu świń, stosowaniem azotu niebiałkowego w żywieniu przeżuwaczy, przemianą związków mineralnych i witamin a także otrzymywaniem i stosowaniem preparatów mlekozastępczych.

Ważną rolę w podnoszeniu produktywności zwierząt i dużą wagę naukową miały wyniki badań osiągnięte w pracach nad profilaktyką i zwalczaniem chorób zakaźnych, których szczególnym efektem było zlikwidowanie gruźlicy bydła. Wykryto nowe antygeny włośkowca i poprawiono szczepionki przeciwróżycowe, usprawniono immunoprofilaktykę pryszczycy oraz diagnostykę gruźlicy i brucelozy, opracowano szczepionkę „L” przeciw rzekomemu pomorowi drobiu. Opracowano oryginalne metody zwalczania choroby motylicznej, robaczycy płuc, hypodermozy i włośnicy.

Poważne osiągnięcia można zanotować również w zakresie higieny środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego jak np. identyfikacji substancji toksycznych (np. mikotoksyny) oraz występowania i usuwania skażeń promieniotwórczych.

Podstawy mechanizacji procesów produkcyjnych są dziedziną będącą przedmiotem prac:

- Komitetu Techniki Rolniczej (b. Komitet Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa),
- Zespołu Problemowego Filmu Badawczego w Rolnictwie i Leśnictwie.

Przemiany społeczne wsi oraz potrzeba zwiększenia wytwórczości rolnictwa i leśnictwa zwracają uwagę na rozwój opracowań w zakresie mechanizacji procesów produkcyjnych oraz badań nad zależnością maszyna-materiał biologiczny (roślina, zwierzę, gleba).

Dotychczasowe wyniki badań stworzyły podstawy dla podjęcia krajowej produkcji pługów oraz wieloczynnościowych maszyn uprawowych

(glebogryzarek, glebofrezarek), nowych rozwiązań zespołów tnących kosiarek dwulistwowych. Badania zespołów młócących i podających zboże doprowadziły do opracowania konstrukcji kombajnów o poziomie światowym a wielostronne badania elementów maszyn umożliwiły ustalenie programów kompleksowej zmechanizowanej technologii zbioru siana oraz technologii produkcji buraków cukrowych.

Równocześnie badania krajowe umożliwiły opracowanie technologii drenowania rurkami ceramicznymi gleb średniozwięzłych i konstrukcji maszyn o wysokiej wydajności przy niewielkim nakładzie robocizny.

W rezultacie badań nad ziarnem i cechami fizycznymi części wegetatywnych roślin oraz oddziaływaniem maszyn na środowisko glebowe, uzyskano wiele cennego, często unikalnego materiału niezbędnego dla projektowania i opracowywania właściwych parametrów konstrukcji maszyn roboczych. Zastosowując technikę filmową jako metodę badawczą uzyskano obiektywny obraz pracy maszyn rolniczych, cenny poznawczo i niezbędny w pracach konstrukcyjnych oraz w szkoleniu kadr.

Podstawy procesów przetwarzania produktów rolnych to dziedzina będąca przedmiotem prac Komitetu Technologii i Chemii Żywności.

Badania związane z przetwarzaniem produktów rolnych i wytwarzaniem żywności miały na celu lepsze poznanie właściwości surowców oraz istoty procesów biochemicznych i biofizycznych w czasie ich przerobu. Ustalono skład i określono przydatność technologiczną krajowych odmian żyta, pszenicy, rzepaku, ziemniaków, warzyw oraz mięsa, mleka i ryb. Prowadzono również badania nad biosyntezą białka paszowego, witamin i karotenu a także spożywczych kwasów organicznych (mlekowego, cytrynowego, octowego i glutaminowego). Poważne rezultaty osiągnięto w poznaniu mechanizmu i kinetyki reakcji aminokwasów z cukrowcami, degradacji białek, proteo- i lipolizy oraz rozpadu witamin w czasie przetwarzania i przechowywania żywności.

Dzięki własnym opracowaniom badawczym przemysł cukrowniczy wprowadził ciągłe metody dyfuzji i oczyszczania soków, zautomatyzowano procesy ekstrakcji, defekacji i saturacji; przemysł olejarski wprowadził ciągłe procesy ekstrakcji i rafinacji oraz proces wytwarzania margaryny w oparciu o olej rzepakowy; przemysł ziemniaczany zastosował enzymatyczną hydrolizę do produkcji glukozy oraz chemiczne przetwórstwo skrobi. W technologii zbóż uruchomiono ciągłe linie wypieku chleba wykorzystując prace nad reologią i przemianami biochemicznymi ciasta. W technologii owoców i warzyw w oparciu o własne badania uruchomiono produkcję koncentratów spożywczych (aromaty owocowe, kawa naturalna i zbożowa, witamina C i karoten), koncentratów obiadowych, przetworów dla dzieci, soków pitnych itp. Badania nad zastosowaniem gęstej brzojki zwiększyło wydajność drożdży a opracowanie metod ciągłego

słodowania i fermentacji oraz zastosowania ekstraktów chmielowych podniosło efektywność produkcji piwa.

W przetwórstwie produktów zwierzęcych badania nad kinetyką i dynamiką pektowania przyczyniły się do przyspieszenia i zwiększania efektów procesów technologicznych. Opracowano metody wytwarzania koncentratów dymu wędzarniczego, osłonek białkowych do wędlin oraz stosowania preparatów białek roślinnych. Na uwagę zasługuje również dorobek w dziedzinie mleczarstwa, który obejmuje liczne technologie m. in. mleka homogenizowanego, wykorzystania białka serwatkowego, dojrzewających preparatów seropodobnych, nowych typów serów a ostatnio preparatów białkowych z białka mlecznego.

Podstawy leśnictwa i drzewnictwa jest to dziedzina będąca przedmiotem prac:

- Komitetu Nauk Leśnych,
- Komitetu Technologii Drewna,
- Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Bardzo długi cykl produkcyjny w leśnictwie nakłada obowiązek szczególnie rozważnego i perspektywicznie uzasadnionego postępowania w badaniach z tej dziedziny.

Osiągnięcia nauk leśnych dotyczą przede wszystkim regionalizacji przyrodniczo-leśnej, opracowania jednolitego systemu klasyfikacji siedlisk leśnych, zasad hodowlanych oraz kompleksowych studiów nad rolą lasów w strukturze przestrzennego zagospodarowania kraju.

Przy udziale nauki opanowano wielkie gradacje szkodników pierwotnych oraz opracowano i wprowadzono kompleksowo-ogniskową metodę ochrony o charakterze profilaktycznym, osiągając znaczny postęp w ochronie lasu.

Dużym osiągnięciem jest opracowanie i wdrożenie zasad, technologii i techniki pozyskiwania drewna małowymiarowego (zwłaszcza w cięciach pielęgnacyjnych) i jego przemysłowego wykorzystania.

Uzyskano poważne rezultaty w zakresie doskonalenia nasiennictwa i selekcji cennych form drzewiastych i ekologii zespołów leśnych. Osiągnięto postęp w pracach nad mikotrofizmem drzew leśnych, dendrometryczną strukturą drzewostanów, metodami pomiaru zapasu i przyrostu, zalesianiem nieużytków, m. in. poprzemysłowych. Określono różnostronny wpływ przemysłu na lasy oraz metody profilaktyki i ochrony przeciwpożarowej. Ustalono zasady gospodarki łowieckiej w warunkach prawidłowego rozwoju środowiska leśnego. Poważne efekty stosowane miały badania nad mechanizacją i technizacją prac leśnych oraz ergonomią w leśnictwie. Zapoczątkowano prace nad lepszym poznaniem i sterowaniem wielostronnymi funkcjami lasu.

Niedawno rozwinięte badania nad przemysłowym wykorzystaniem

drewna notują szereg osiągnięć. Są to prace nad naprężeniami sorpcyjnymi w czasie suszenia drewna, właściwościami reologicznymi, budową chemiczną oraz mechaniczną drewna. Uzyskano postęp w zakresie poznania biochemii grzybni w drewnie i polimeryzacji monomerów w tkance drewna.

Opracowano technologię przemysłowej obróbki drewna surowego i jego przerobu na celulozę o wysokiej czystości, wytwarzania i stosowania chemicznych środków ochrony drewna i płyt pilśniowych, technologię drewna utwardzonego, klejonego oraz wyrobu płyt wiórowych, bibułki kondensatorowej, papierów kablowych, papieru tłuszczowego i tektury surowej.

Organizacja produkcji rolniczej i leśnej jest dziedziną będącą przedmiotem prac:

— Komitetu Organizacji Produkcji Rolnej i Wyżywienia Kraju, b. Komitetu Ekonomiki Rolnictwa,

— Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskich.

Nasz wkład do nauki w tym zakresie wiąże się przede wszystkim ze specyficzną strukturą polskiego rolnictwa. Badania nad systemem ekonomicznym PGR i spółdzielni produkcyjnych, rolą w tym systemie renty gruntowej i oprocentowania środków produkcji, formami samodzielności decyzji, prognozowania produkcji i reprodukcji rozszerzonej oraz systemu bodźców itp., kształtowały poglądy w zakresie teorii socjalistycznego przedsiębiorstwa rolnego a w praktyce miały wpływ na ewolucję form przedsiębiorstwa PGR.

Zespół prac związanych z ekonomiczną oceną efektywności ziemi w warunkach socjalistycznego rolnictwa, rolą renty gruntowej i oceną ziemi w kształtowaniu systemu ekonomicznego przedsiębiorstwa oraz gospodarowaniu ziemią znalazły praktyczny wyraz w posunięciach polityki gospodarczej.

Poważny jest również wkład nauki w ukształtowanie warunków produkcji rolnej i organizacji gospodarstwa wiejskiego w specyficznych warunkach gospodarki górskiej. W tym zakresie opracowano zasady organizacji gospodarstw rolnych i hodowlanych, które stały się podstawą polityki rolnej w Polsce południowej oraz systemu zagospodarowania Karpat i Sudetów. Na podkreślenie zasługuje również poważny wkład w ustalenie granicy rolno-leśnej oraz zasad ekonomiczno-organizacyjnych gospodarki pastwiskowej.

Badania w zakresie leśnictwa miały na celu przede wszystkim opracowanie podstaw obliczania cen wyjściowych drewna oraz określenia efektywności inwestycji w gospodarstwie leśnym, określania wartości drzewostanów, szacowania szkód i odszkodowań leśnych oraz metod obliczania produkcji globalnej w leśnictwie.

Placówki naukowe Wydziału i ich znaczenie dla rozwoju nauk rolniczych

O ile podstawowym zadaniem działalności naukowej Komitetów była integracja środowisk, inicjowanie i kształtowanie omawianych kierunków badawczych, o tyle bezpośredni wkład do nauki stanowią wyniki działalności placówek badawczych Wydziału.

Koncepcję placówek naukowych Wydziału oparto na zasadzie objęcia przez nie podstawowych działów nauk rolniczych, a więc genetyki oraz fizjologii roślin i zwierząt jak i wykorzystywania innych dziedzin nauki do rozwiązywania problemów rolnictwa. Natomiast instytuty resortów rolnictwa, leśnictwa i przemysłu spożywczego obejmują branżowo pole stosowanych nauk rolniczych i leśnych przy założeniu prowadzenia badań stosowanych. W oparciu o tę zasadę utworzono pięć placówek naukowych Wydziału, których działalność scharakteryzujemy poniżej. Należy nadmienić, że działalność badawczą PAN w zakresie nauk rolniczych poszerza Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa (Wydział I), a w zakresie nauk leśnych Instytut Dendrologii (Wydział II).

Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN
w Jastrzębcu

W lipcu 1955 r. powołany został Zakład Hodowli Doświadczalnej Zwierząt, który w 1969 r. został przekształcony na Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu.

Instytut obejmuje swoją działalnością naukową badania z zakresu genetyki zwierząt, ze szczególnym uwzględnieniem zwierząt domowych oraz badania mające na celu opracowanie metod hodowli zwierząt w oparciu o podstawy genetyczne. Instytut prowadzi także niezbędne dla prac genetyczno-hodowlanych badania w zakresie podstawowych nauk pokrewnych — fizjologii i żywienia zwierząt, biochemii oraz mikrobiologii stosowanej. Kolejnymi dyrektorami Zakładu a następnie Instytutu byli prof. prof.: Mieczysław Czaja (czł. koresp. PAN) — (1955—1958), Witold Pruski (1959), Zbigniew Kamiński (1959—1961), Henryk Jasiorowski (1961—1969), Stefan Alexandrowicz (czł. rzecz. PAN) — (1969—1972), Maciej Żurkowski (od 1972).

Do ważniejszych osiągnięć placówki w omawianym okresie należy zaliczyć:

- stworzenie ośrodka badań z zakresu immunogenetyki zwierząt,
- ustalenie potencjalnych możliwości produkcyjnych krajowego pogłowia bydła,
- opracowanie metod hodowlanych zmierzających do doskonalenia mlecznego i mięsnego bydła,

- poznanie zależności między genotypem a fenotypem u zwierząt jako czynnika efektywności metod hodowlanych,
- ustalenie prawidłowości biologicznych związanych ze wzrostem i rozwojem drobiu,
- opracowanie technologii produkcji preparatów mlekozastępczych.

Powyższe osiągnięcia badawcze, jak i duża aktywność personelu naukowego placówki w Jastrzębcu i Popielnie spowodowały ugruntowanie się jej pozycji w środowisku naukowym. Obecnie Instytut odgrywa wiodącą rolę w stymulowaniu i koordynowaniu badań dotyczących poszukiwania najefektywniejszych metod genetycznych i fizjologicznych w doskonaleniu produktywności zwierząt domowych.

O randze, jaką odgrywa Instytut świadczy zainteresowanie badaniami Instytutu, co znajduje wyraz w realizacji konkretnych tematów badawczych wspólnie z wiodącymi placówkami krajów socjalistycznych i kapitalistycznych.

Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Jabłonie

W lipcu 1955 r. powołany został jako samodzielna placówka naukowa Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN z siedzibą w Jabłonie. Zadaniem jego jest prowadzenie badań nad fizjologicznymi podstawami produkcji zwierzęcej, a w szczególności nad racjonalnym odżywianiem, nad nerwowymi i dokrewnymi regulatorami procesów życiowych oraz nad czynnikami rozstrzygającymi o jakości mięsa zwierząt gospodarskich. Dyrektorem Instytutu od momentu powołania do 1974 r. był prof. Jan Kielanowski (czł. rzecz. PAN), zaś zastępcą Dyrektora d/s naukowych od 1960 r. — prof. Eugeniusz Domański (czł. koresp. PAN). Od 1974 r. Dyrektorem Instytutu jest doc. dr hab. Stanisław Buraczewski.

W zakresie żywienia zwierząt do najistotniejszych osiągnięć Instytutu należy opracowanie pełnego bilansu energii i białka u rosnących świń. Opracowano matematyczne modele, wyrażające zmiany chemicznego składu ciała jako funkcję spożycia energii i tempa odkładania białka oraz określono jego koszty energetyczne. Ustalenie tych zależności służy do opracowania norm żywienia zwierząt.

Badania nad procesami trawienia białka i wchłaniania aminokwasów u świń wskazały na zależności procesów w przewodzie pokarmowym od czynników zewnętrznych a także na ich wpływ na wykorzystanie pokarmu. Prace nad stosowaniem azotu niebiałkowego (amoniaku, mocznika), w żywieniu przeżuwaczy przyczyniły się do upowszechnienia jego stosowania w żywieniu zwierząt w kraju.

Badania neurohormonalne obejmowały rolę ośrodkowego układu nerwowego w procesie regulacji cyklu estralnego oraz laktacji u zwierząt. Wydzielono z tkanki podwzgórza neurohormon sterujący procesem owulacji, określono jego biosyntezę w neuronach podwzgórza oraz uwalnianie z ośrodkowego układu nerwowego do przysadki. Wprowadzając go do krwiobiegu wywołano pełną owulację u zwierząt w okresie ciszy seksualnej, co stwarza możliwość kierowania procesem rozrodu zwierząt gospodarskich.

W badaniach nad neurohormonalną regulacją laktacji określono ośrodki sterujące sekrecją hormonów przysadkowych, warunkujących przygotowanie gruczołu mlecznego do laktacji oraz sam proces laktacji. Należy zaznaczyć, że wyniki tych badań mają również znaczenie dla patogenezy nowotworów piersi u kobiet.

Dzięki cennym osiągnięciom naukowym Instytut zajmuje czołową pozycję w kraju w zakresie badań nad żywieniem zwierząt oraz w zakresie neuro- i endokrynologii. Poważna jest również pozycja Instytutu za granicą. Świadczą o tym liczne przyjazdy na staże naukowe do Instytutu z zagranicy i umowy o współpracę (z Instytutami w Anglii, Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Jugosławii, Kuby, NRD, Węgier) oraz dotacje przyznawane przez międzynarodowe organizacje jak np. przez WHO dla badań nad neuralną regulacją procesów rozrodu.

Zakład Genetyki Roślin PAN w Poznaniu

Zakład został powołany dnia 1.02.1961 r. Powstał on przez połączenie Zakładu Hodowli Roślin PAN w Poznaniu (powołanego w 1959 r.) i Ośrodka Badań Genetycznych w Skierniewicach (utworzonego w 1952 r.). Głównym celem działalności Zakładu Genetyki Roślin PAN w Poznaniu są podstawowe badania genetyczne nad roślinami uprawnymi, a przede wszystkim utworzenie nowych genotypów roślin jako materiałów wyjściowych do hodowli oraz opracowanie nowoczesnych i skutecznych metod selekcji wysokoplennych odmian roślin uprawnych.

Kierownikiem Zakładu w latach 1961—1973 był prof. dr hab. Stefan Barbacki (czł. rzecz. PAN), a od 1973 jest prof. dr hab. Ignacy Wiatroszak.

Zakład Genetyki Roślin PAN stanowi centrum badań genetycznych nad roślinami wyższymi, a jego potencjał prawie w całości zaangażowano do realizacji badań genetycznych nad roślinami uprawnymi, gospodarczo ważnymi.

Do ważniejszych osiągnięć badawczych Zakładu należy zaliczyć:

— otrzymanie mieszańców międzyrodzajowych *Hordeum jubatum* ×

Secale cereale i *Lolium multiflorum* × *Festuca pratensis*, otrzymanie semimejotycznych tetraploidów żyta, wyselekcjonowanie tetraploidowych form pszenicy oraz wyprowadzenie cytoplazmatycznie męskosterylnych linii pszenicy;

— wyodrębnienie nieopisanych dotąd form łubinu żółtego oraz wykrycie dwóch nowych jego genów warunkujących bezpłodność i karłowaty wzrost;

— określenie sposobu dziedziczenia amylaz u pszenicy i grochu;

— uzyskanie szeregu mutantów chemicznych i transgresywnych form jęczmienia o wysokiej zawartości białka.

W wyniku prac genetycznych Zakład przekazał do praktyki rolniczej tetraploidalne formy życicy trwałej i kostrzewy łąkowej, szereg nowych linii mutantów pomidora, plennego łubinu i wysokobiałkowego jęczmienia.

Po piętnastu latach działalności ugruntowała się pozycja naukowa zakładu zarówno w opinii środowisk krajowych jak i zagranicznych. Świadectwem tego jest powierzenie Zakładowi pełnej koordynacji badań II stopnia Programu Rządowego PR-4 w zakresie hodowli roślin pastewnych, jak i częste wizyty konsultacyjne gości zagranicznych.

Zakład Fizjologii Roślin PAN w Krakowie

Zakład Fizjologii Roślin powstał dnia 15.09.1956 r. Podstawowy kierunek działalności badawczej Zakładu stanowi fizjologia wzrostu, rozwoju i fotosyntezy roślin uprawnych oraz fizjologia rozwoju roślin niższych.

Kolejnymi kierownikami Zakładu byli: prof. prof.: Franciszek Górski (1956—1968), Adam Markowski (1968—1976) i doc. dr Włodzimierz Starzecki (od 1976).

Do najważniejszych osiągnięć Zakładu należy:

— określenie związku między zmianami aktywności enzymów nukleodowych oraz zawartością białek histonowych i niehistonowych a termiczną indukcją rozwoju generatywnego pszenic;

— ustalenie współzależności pomiędzy wskaźnikami intensywności asymilacji a wartością użytkową odmian ziemniaków;

— wykazanie wrażliwości roślin uprawnych na toksyczne działanie SO_2 i SO_3 w zależności od zawartości wody w glebie;

— ustalenie, że miękisz palisadowy i gąbczasty roślin (liści) są typowymi tkankami asymilacyjnymi a morfologia i budowa wewnętrzna liści u drzew jest definiowana warunkami świetlnymi;

— opracowanie metody szacunkowej oceny produktywności fotosyntetycznej organów asymilacyjnych;

— wykazanie możliwości regulacji owocników grzybów intensywnością światła i stężeniem CO₂.

Wyniki badań Zakładu dały praktyce rolniczej lepsze poznanie mechanizmu wernalizacji roślin, możliwość wykorzystania cech fizjologicznych dla selekcji ziemniaków oraz możliwość modyfikowania warunkami środowiska odporności roślin na choroby wirusowe.

Zakład jest obecnie uznanym ośrodkiem badań w zakresie fotosyntezy roślin wyższych i zjawisk fotobiologicznych u śluzowców. Świadczą o tym ożywione kontakty międzynarodowe i krajowe oraz przodująca rola Zakładu w realizacji krajowych badań z tej dziedziny.

Zakład Agrofizyki PAN w Lublinie

Zakład został powołany dnia 4.10.1968 r. Do podstawowych zadań naukowo-badawczych Zakładu należy: — prowadzenie badań podstawowych z zakresu właściwości fizycznych i fizykochemicznych gleb, roślin uprawnych i płodów rolnych a w szczególności:

— opracowywanie nowych metod badania i użytkowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej;

— opracowywanie i konstrukcja prototypowej aparatury badawczej;

— dostarczanie danych z zakresu właściwości fizycznych i fizykochemicznych gleb i roślin uprawnych dla konstruktorów maszyn rolniczych, hodowli i przechowalnictwa płodów rolnych.

Od powstania Zakładu (1968 r.) do chwili obecnej kierownikiem jest prof. dr Bohdan Dobrzański — czł. rzecz. PAN.

Do najważniejszych osiągnięć Zakładu w okresie niespełna 10-letniej działalności należy zaliczyć prowadzenie systematycznych badań z zakresu fizycznych właściwości roślin i płodów rolnych oraz podjęcie koordynacji tych badań w kraju, opracowanie 19 metod badawczych, skonstruowanie 37 aparatów prototypowych do badań fizycznych i fizykochemicznych właściwości gleb i roślin uprawnych, zbadanie wpływu odpadów przemysłowych i kopalnianych na plony roślin w zmianowaniu oraz dokonanie oceny wartości rolniczej gleb wschodniej Polski, opracowanie monografii wraz z mapą kategorii gleb wg powierzchni właściwej dla całego kraju.

Mimo stosunkowo krótkiego okresu działalności Zakład posiada poważną pozycję w środowisku naukowym. Wyrazem tego jest szereg umów dwustronnych o współpracy Zakładu z instytutami uczelni i instytutami resortowymi, zaś wyniki prac badawczych Zakładu znajdują coraz szersze zastosowanie w pracach naukowych placówek badawczych i doświadczalnych. Stopniowo Zakład zyskuje coraz większe uznanie w szerokiej współpracy międzynarodowej.

Wydział jako organizator życia naukowego

Jedną z zasadniczych form działalności Wydziału realizowanej przede wszystkim przez Komitety jest organizowanie życia naukowego w postaci posiedzeń, sympozjów, konferencji i kongresów naukowych zarówno w skali krajowej jak i międzynarodowej. Przykłady ważniejszych imprez podajemy w zestawieniu.

Tabela 7

Przykłady kongresów, konferencji i sympozjów krajowych i zagranicznych organizowanych przez Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych PAN w latach 1954—1977

Temat konferencji	Organizator	Data i miejsce konferencji	Rodzaj konferencji	Publikacja materiałów naukowych
1	2	3	4	5
Podniesienie żyzności gleb lekkich	Komitet Nauk Rolniczych	23—27.X. 1954 r. Warszawa	Sesja Problemowa	Postępy Nauk Rolniczych (PNR) Nr 6 1954 r.
Zagadnienie degradacji i regeneracji gleb łąkowych i torfowych	Komitet Nauk Rolniczych	18—19.XII. 1955 r. Warszawa	Sesja Problemowa	Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych (ZP PNR) Nr 2
Badania nad żywieniem zwierząt w Polsce	Komitet Nauk Zootechnicznych	11—12.II. 1955 r. Kraków	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 22
Ekonomiczne problemy umocnienia gospodarki rolniczej	Komitet Nauk Rolniczych	13—15.II. 1956 r. Warszawa	Sesja Problemowa	PNR Nr 1 z 1956 r.
Ocena i metody określania wartości pasz	Komitet Nauk Roln. i Inst. Fizj. i Żyw. Zwierząt PAN	26—27.VIII. 1957 r. Warszawa	Sympozjum Międzynarodowe	PNR Nr 5 1957 r.
Rośliny pastewne	Zakład Hodowli Roślin	25—28.VI. 1958 r. Poznań	Sesja Problemowa gości zagranicznych	PNR Nr 20
Problemy opasu i oceny rzeźnej trzody chlewnej i drobiu	Komitet Nauk Zootechnicznych	24—26.II. 1959 r. Bydgoszcz	Sympozjum Międzynarodowe	ZPPNR Nr 23

c.d. tab. 7

1	2	3	4	5
Zagadnienia melioracji łąk i pastwisk	Komitet Melioracji Łąkarstwa i Torf.	wrzesień 1959 r. Lublin	Konferencja Międzynarodowa	ZPPNR Nr 27
Biologiczne metody walki z chorobami i szkodnikami	Komitet Ochrony Roślin	18—23.X. 1960 r. Warszawa	Konferencja Międzynarodowa	ZPPNR Nr 35
Zagadnienie suszarnictwa płodów rolnych	Komitet Mechanizacji i Elektryfikacji Roln.	14—16.III. 1960 r. Warszawa	Konferencja Międzynarodowa	ZPPNR Nr 26
Stosowanie izotopów promieni jonizujących w naukach rolniczych	Komisja Rolniczych Badań Izotopowych	22—23.X. 1962 r. Warszawa	Symposium polsko-jugosłowiańskie (RWPG)	PNR Nr 2 1963 r.
Problemy wirusologii zwierząt	Wydział II i V PAN	6—7.XII. 1962 r. Warszawa	Międzynarodowa Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 56
Pojęcia ekonomiczno-rolnicze	Komitet Ekonomiki Rolnej	6—8.XII. 1962 r. 18—20.VI. 1964 r. Warszawa	Międzynarodowa Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 68
I Ogólnopolskie Sympozjum Genetyczne	Wydział II i V PAN	19—21.I. 1963 r. Poznań	Międzynarodowa Sesja Naukowa	ZPPNR Nr 58
Biochemia żywności i żywienia	Komitet Technologii Chemii Żywn.	4—7.IX. 1963 r. Łódź	Symposium Krajowe	ZPPNR Nr 53
Wpływ chemicznych zabiegów ochrony roślin na środowisko	Komitet Ochrony Roślin Komitet Ekologiczny	15—17.IV. 1964 r. Warszawa	Symposium Krajowe	ZPPNR Nr 60
Procesy glebowe i wyniki gosp. na zmeliorowanych torfowiskach	Komitet Melioracji Łąkarstwa i Torfozn.	31.VIII.—6.IX. 1964 r. Warszawa	Symposium Międzynarodowe (RWPG)	ZPPNR Nr 72
Zagadnienie hodowli owiec w Polsce	Komitet Nauk Zootechnicznych	7—9.IV.1965 r. Kazimierz Dolny	Symposium Krajowe	ZPPNR Nr 81

1	2	3	4	5
Makroekonomika leśnictwa i drzew- nictwa	Komitet Nauk Leśnych	6—10.X. 1965 r. Warszawa	Symposium Międzynarodo- we (RWPG)	ZPPNR Nr 75
Problemy nawożenia mineralnego	Komitet Gleboznaw- stwa i Chemii Rolnej oraz CIEC	wrzesień 1966 r. Warszawa	Sesja Problemowa CIEC	ZPPNR Nr 84
Problemy wapnowa- nia gleb	Komitet Gleboznaw- stwa i Chemii Rolnej oraz IUNG	5—7.VI. 1967 r. Warszawa	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 105
Chemia i technologia oleju rzepaku i innych roślin krzyżowych	Komitet Technologii i Chemii Żywności, Politechnika Gdańska	19—23.IX. 1967 r. Gdańsk	Kongres Mię- dzynarodowy	ZPPNR Nr 91
Czynnik człowieka w kierowaniu rolnictwem	Komitet Ekonomiki Rolnej	27.V.—1.VI. 1968 r. Warszawa	Seminarium Międzynarodo- we	ZPPNR Nr 98
Biologia rozrodu i sztuczne unasienna- nie zwierząt domo- wych	Komitet Nauk Weteryn. Instytut Zcotechniki	23—28.IX. 1968 r. Kraków	Konferencja Międzynarodo- wa	ZPPNR Nr 108
Zwalczanie zgorzeli siewek leśnych i osutki sosny	Komitet Nauk Leśnych	8—14.IX. 1969 r. Poznań	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 127
Wpływ poziomego me- chanizacji na wzrost i plonowanie roślin	Komitet Ho- dowli i Upra- wy Roślin	23—24.IX. 1969 r. Warszawa	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 112
Biologiczne i techni- czne aspekty produk- cji nasion lucerny	Wydział V i IUNG	25—28.VIII. 1970 r.	Symposium Międzynarodo- we	ZPPNR Nr 131
Przemiany tłuszczów	Komitet Technologii i Chemii Żywności	1—4.V.1971 r. Gdańsk	Symposium Międzynarodo- we	ZPPNR Nr 136
Suszenie płodów roś- linnych	Komitet Techniki Rolniczej	11—16.X. 1971 r. Warszawa	Symposium Międzynarodo- we	ZPPNR Nr 147

c.d. tab. 7

1	2	3	4	5
Intensywne nawożenie azotem użytków zielonych	Komitet Melioracji Łąkarstwa i Torfoznawstwa i IMUZ	6—11.IX. 1971 r. Warszawa	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 150
Postęp techniczny i ekonomiczny w wielkotowarowej produkcji rolnej	Komitet Techniki Rolniczej i Komitet Ekonomiki Rolnictwa	4—6.V.1972 r. Szczecin	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 152
Współczesne kierunki w uprawie roli	Komitet Uprawy Roślin	19—25.VI. 1972 r. Warszawa, Puławy, Olsztyn	Symposium Międzynarodowe	PNR Nr 1 str. 133 1973 r.
Problemy gospodarki górskiej w badaniach krajów europejskich	Komitet Zagospodar. Ziem Górskich i Zakład Ochrony Przyrody PAN	6—10.IX. 1972 r. Kraków	Konferencja Międzynarodowa	ZPPNR Nr 162
Chemia i technologia skrobi	Komitet Technologii i Chemii Żywności	26—28.IX. 1972 r. Kraków	Symposium Międzynarodowe	ZPPNR Nr 159 PNR Nr 4 1973 r.
Rolnictwo a ochrona środowiska człowieka	Wydział II i Wydział V	16.XI.1972 r. Warszawa	Międzywydziałowa Sesja Naukowa	
Melioracja i zagospodarowanie łąkarskie dolin rzecznych	Komitet Melioracji Łąkarstwa i Torfoznawstwa	24—26.IX. 1973 r. Węgrowiec	Sesja Problemowa	ZPPNR Nr 169
Fizyka wody w glebie	Zakład Agrofizyki PAN, Instytut Budownictwa Wodnego w Gdańsku	12—17.III. 1973 r. Jabłonna k/Warszawy	Symposium polsko-czechosłowackie	PNR Nr 1 1973 r.
Zagadnienie sztucznego unasienniania	Komitet Nauk Weterynaryjnych	4—5.VI. 1973 r. Pawłowice	Sesja Problemowa	

c.d. tab. 7

1	2	3	4	5
Wartości pokarmowe i zastosowanie pasz gospodarskich	Komitet Nauk Zootechnicznych	8—9.X. 1973 r. Olsztyn	Symposium Krajowe	
Intensyfikacja produkcji żywności i jej aspekty zdrowotne	Wydział V i Wydział VI	10.VI.1974 r. Warszawa	Międzywydziałowa Sesja Naukowa	
Ocena społecznych funkcji lasu	Komitet Nauk Leśnych	9—14.IX. 1974 r. Warszawa	Symposium Międzynarodowe	
XIX Międzynarodowy Kongres Ogrodniczy	Komitet Nauk Ogrodniczych	10—18.IX. 1974 r. Warszawa	Kongres Międzynarodowy	
Chemiurgia tłuszczów	Komitet Technologii i Chemii Żywności	10—13.VI. 1975 r. Gdańsk	Symposium Międzynarodowe	ZPPNR Nr 211
Wykorzystanie wielkoobszarowych górskich użytków zielonych	Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich	16—21.IX. 1975 r. Nowy Sącz	Sesja Problemowa polsko-czechosł.	
Choroby wirusowe roślin	Komitet Ochrony Roślin	15—16.XII. 1975 r.	Symposium Krajowe	
VIII Międzynarodowy Kongres Rozrodu i Sztucznego Unasienniania Zwierząt	Komitet Nauk Weterynaryj. Komitet Nauk Zootechn. Ministerstwo Rolnictwa	12—16.VI. 1976 r. Kraków	Kongres Międzynarodowy	
Stosowanie metod nuklearnych w rolnictwie	Rolnicza Komisja Izotopowa Wydziału V	13—17.IX. 1976 r. Warszawa	Symposium Międzynarodowe.	

c.d. tab. 7

1	2	3	4	5
Postęp w wędzeniu żywności	Komitet Tech. i Chemii i Żywn. PAN, Międzynarod. Unia Chemii Czystej i Stos., Międzynarod. Unia Techn. i Nauki o Żywności	8—10.IX. 1976 r. Warszawa	Symposium Międzynarodowe	Acta Alimentaria Polonica (1977)

Ta forma działalności komitetów ma ogromne znaczenie dla rozwoju nauk rolniczych i leśnych. Daje ona możliwość okresowego prezentowania i oceny dorobku poszczególnych dyscyplin nauki, nawiązywania bezpośrednich kontaktów między uczonymi starszego i młodszego pokolenia, oraz prowadzenia szerokiej konfrontacji koncepcji badawczych i ich krytycznego omówienia w świetle doświadczeń różnych środowisk. Z ciekawszych form organizowanych imprez można wymienić sesje terenowe (Kom. Uprawy Roślin), sesje polsterowe (Kom. Techniki Rolniczej), sesje młodej kadry (Kom. Technologii i Chemii Żywności). Podjęte zostały również z dobrym rezultatem szkolenia na wyższym poziomie w zakresie statystyki matematycznej oraz techniki filmu naukowego. Bezspornym faktem jest, że wszystkie te przedsięwzięcia zostały dokonane ogromnym społecznym wysiłkiem organizatorów, gdyż profesjonalne przedsiębiorstwa nie niosą zadowalającej pomocy.

Mówiąc o oddziaływaniu na rozwój nauki imprez organizowanych w kraju należy zwrócić uwagę również na zakres naszej współpracy z zagranicą. Nasz udział w kongresach i sympozjach międzynarodowych oraz innych spotkaniach naukowych w krajach kapitalistycznych jest ograniczony możliwościami finansowymi a brak systematycznego działania uniemożliwia zajęcie znaczących pozycji przez naszych przedstawicieli w pracach organizacji międzynarodowych. Sytuację tę pogłębia fakt narastającego ograniczania środków dewizowych przeznaczonych na ten cel. Wydział przeciwdziała tej sytuacji przez organizowanie Komitetów Narodowych Organizacji Międzynarodowych przy Komitetach Naukowych, jak i przez coroczne uzgadnianie programów naszego udziału w kongresach naukowych na płaszczyźnie Komisji Międzyresortowej Koordynacji.

Współpraca z nauką krajów socjalistycznych rozwija się pomyślnie. W oparciu o postanowienia tzw. Konferencji Berlińskiej (o współpracy między Akademiemi Rolniczymi, w której stronę polską reprezentuje

Wydział), dysponujemy taką ilością tygodni wymiennych, która pokrywa nasze potrzeby.

Ostatnio uregulowane zostały zasady współpracy Wydziału z Ministerstwem Rolnictwa. Nastąpiła pełna koordynacja między planami współpracy naukowej prowadzonej przez Wydział, a naukowo-technicznej i RWPG prowadzonej przez Resort.

Współpraca Wydziału ze środowiskami naukowymi w kraju

Omawiając działalność Wydziału na tle rozwoju środowisk naukowych kraju, uwypukla się jego specyficzność w integracji środowisk naukowych zarówno szkolnictwa wyższego, instytutów resortowych jak i własnych placówek. Wyrazami tego może być uczestnictwo rektorów Akademii Rolniczych i dyrektorów Instytutów Resortowych w plenarnych i roboczych posiedzeniach Wydziału oraz bliska codzienna współpraca z nimi przy rozwiązywaniu szeregu bieżących i podstawowych zadań.

Nowy problem, który powstał w okresie ostatniej kadencji Wydziału to współpraca Oddziałów PAN z Komisjami:

- Nauk Rolniczych i Leśnych oraz Budownictwa i Gospodarki Wodnej w Rolnictwie — w Krakowie,
- Nauki o Żywności oraz Rozwoju Wsi i Rolnictwa — w Poznaniu,
- Rolną w Katowicach i Nauk Rolniczych we Wrocławiu.

W oparciu o dyskusje przeprowadzone na wspólnych posiedzeniach Sekretariatu Wydziału z Prezydiami Oddziałów PAN we Wrocławiu, Krakowie i Poznaniu zarysowały się wyraźnie zadania Komisji Oddziałów jako jednostek integrujących regionalne środowiska naukowe w układzie międzydyscyplinarnym, podczas gdy Komitety Wydziału dążą do integracji środowisk krajowych w układzie dyscyplinarnym.

Pewien wpływ na integrację środowisk naukowych oraz inicjowanie badań wyprzedzających mają fundusze, którymi dysponuje Wydział poprzez Komitety. Stojące do dyspozycji kwoty (8—10 mln zł rocznie) są niewielkie w porównaniu z innymi źródłami finansowania. Tym bardziej powinny one służyć do inicjowania badań wyprzedzających przed ich wprowadzeniem w system planowych badań naukowych. Rezultaty wielu dofinansowywanych przez Wydział badań przyczyniły się do osiągnięć przedstawionych przy omawianiu pola działalności naukowej Komitetów.

Pewien wpływ na autorytet Wydziału posiadają corocznie przyznawane nagrody za osiągnięcia naukowe. Wydział nasz utrzymuje zasadę nagradzania przede wszystkim prac młodych pracowników nauki (do 1975 r. poniżej tytułu profesora) oraz wydawnictw o charakterze monografii książkowych o podstawowym znaczeniu.

Wprowadzone od 1974 r. przyznawanie stypendiów i nagród naukowych Wydziału dla szczególnie wyróżniających się studentów, jest wysoko oceniane w środowisku uczącej się młodzieży. Stypendyści ci są otaczani opieką i konsultacją określonych członków PAN, a na dorocznych spotkaniach z sekretariatem mają możliwość poznać działalność Wydziału i pracę jego placówek badawczych.

Działalność wydawnicza Wydziału

Działalność wydawnicza wszystkich dotychczasowych kadencji dążyła do systematycznego rozszerzenia i podnoszenia poziomu własnych wydawnictw przez gromadzenie w nich najwartościowszych prac naukowych oraz opracowań monograficznych.

Obecnie wszystkie podstawowe dyscypliny nauk rolniczych i leśnych posiadają swoje czasopisma lub wydawnictwa ciągle wydawane przez PAN. W porównaniu z innymi wydawnictwami krajowymi tego typu, wydawnictwa Wydziału charakteryzują się stosunkowo krótkim cyklem produkcyjnym i szeroką wymianą międzynarodową. Mając na uwadze zadania Akademii reprezentowania nauki polskiej za granicą coraz więcej wydawnictw Wydziału przechodzi na publikację prac w językach kongresowych (głównie angielskim). Służą one obok Biuletynu Polskiej Akademii Nauk upowszechnianiu naszych osiągnięć i nawiązywaniu współpracy międzynarodowej.

Organem Wydziału, który zamieszcza aktualne naukowe prace przeglądowe są Postępy Nauk Rolniczych wychodzące od 1949 r., które zostały przekształcone w 1953 r. w dwumiesięcznik i stanowią źródło szybkiej informacji naukowej.

Drugim podstawowym wydawnictwem Wydziałowym są Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych, wykorzystywane dla publikacji oryginalnych prac, materiałów z konferencji oraz zbiorów doniesień naukowych poświęconych ważnym wybranym problemom. Ich wydawanie rozpoczęto w 1956 r. Dotychczas wydano 189 tomów, z tego 20 w językach obcych. Cenne wydawnictwo stanowi również seria D — Roczników Nauk Rolniczych — Monografie, która jest przeznaczona do publikowania szerszych prac badawczych również o charakterze monograficznym. W serii tej wydano od 1952 r. 157 pozycji.

Grupę czasopism naukowych wydawanych przez Wydział reprezentują przede wszystkim Roczniki Nauk Rolniczych. To zasłużone dla rozwoju nauki polskiej czasopismo powstało w 1903 r. w Krakowie, w latach 1917—1939 wydawano je w Poznaniu, a od 1955 jest wydawnictwem Wydziału wychodzącym w 8 seriach specjalistycznych.

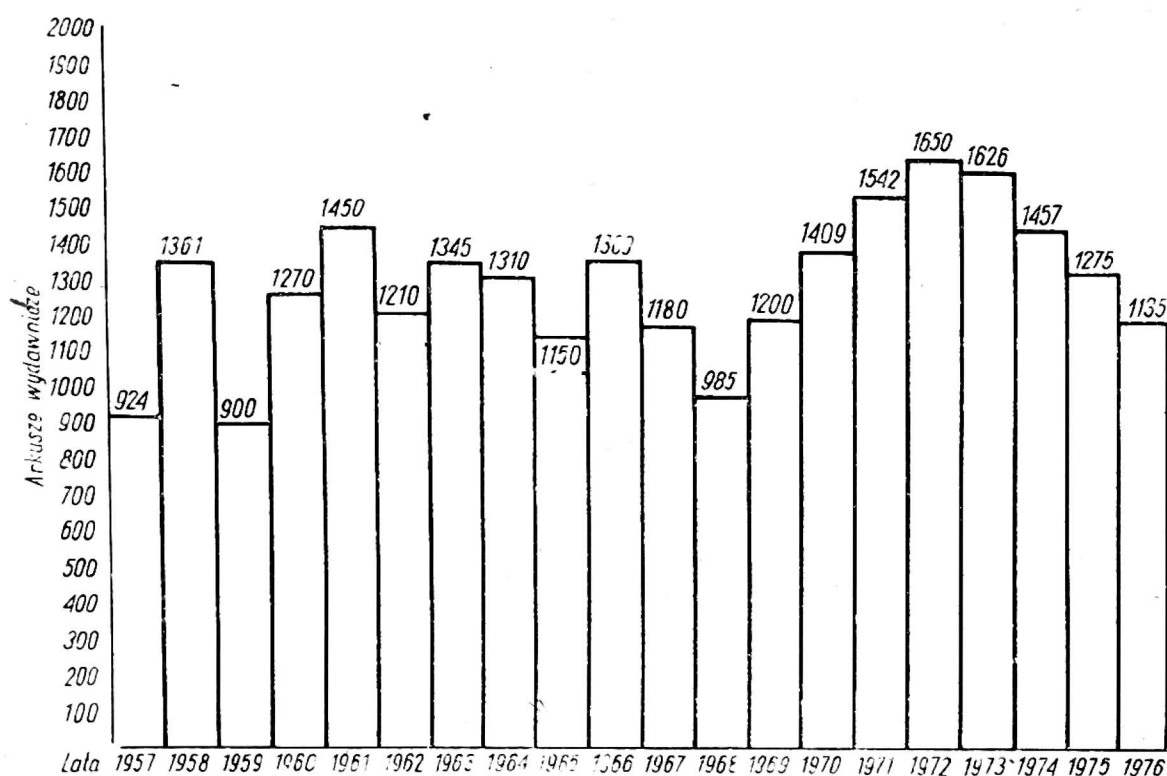
Ocena wydawnictw Wydziału dokonana przez zespoły specjalistów potwierdziła prawidłowość ich struktury. Zakładamy, że powinny one publikować najwartościowsze prace naukowe wykonane w kraju i udostępnić je czytelnikowi zagranicznemu. Stąd postulat, by w miarę możliwości technicznych przechodzić na wydawanie publikacji Wydziału w językach kongresowych, z wyjątkiem czasopism przeglądowych oraz niektórych pozycji zwartych.

*

*

*

Przedstawiony szkic działalności Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych w okresie 25-lecia Polskiej Akademii Nauk, skłania do następujących uogólnień i refleksji:

Rys. 3. Realizacja wydawnictw Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych w latach 1957—1976

Stale aktualny jest problem pozyskiwania dla wydawnictw Wydziału najbardziej wartościowych prac wykonanych w kraju. Obecnie wiele z nich ukazuje się w rozmaitych biuletynach bądź lokalnych zeszytach naukowych. Są wprawdzie pomiędzy nimi czasopisma o dużej tradycji i znacznych kontaktach międzynarodowych, jednak większość ma charakter peryferyjny i prace w nich publikowane można uznać za stracone dla nauki. Jest to objaw niezmiernie szkodliwy. Toteż ogromna jest rola i odpowiedzialność członków PAN oraz komitetów naukowych w doborze prac do publikacji oraz czuwanie nad odpowiednim poziomem wydawnictw Wydziału.

1. Jednoznacznie została potwierdzona słuszność tezy o jedności nauk, która wyraziła się ujęciem nauk rolniczych i leśnych zakresem działania Polskiej Akademii Nauk.

2. Stosowany charakter nauk rolniczych stworzył dobre warunki dla adaptacji badań podstawowych do potrzeb gospodarki narodowej oraz bliskiej współpracy Wydziału z Resortami Gospodarczymi i Szkolnictwem Wyższym.

3. Naturalne i bliskie powiązanie badań podstawowych i stosowanych w tej dziedzinie wiedzy ukształtowało wiodącą rolę Wydziału oraz jego Komitetów Naukowych w zakresie integracji środowisk badawczych w kraju.

4. Wzrastające znaczenie rolnictwa zwłaszcza w związku z problemem wyżywienia kraju stwarza potrzebę wzmocnienia i rozszerzenia zakresu działania Komitetów Naukowych oraz dalszego wzmocnienia placówek badawczych PAN pracujących w dziedzinie nauk rolniczych i leśnych.

LITERATURA

1. F. Dembiński: Wyższa Szkoła Rolnicza im. Haliny w Żabikowie, Dzieje Akademickich Studiów Rolniczych i Leśnych w Wielkopolsce, Poznań 1970, s. 9—30.
2. A. Listowski: Charakterystyka stanu nauk rolniczych i leśnych Nauki Rolnicze i Leśne w XX-leciu, Zesz. Probl. Post. Nauk Roln. Zesz. 49, Warszawa 1964, s. 5—36.
3. T. Lityński: Nauki rolnicze w działalności Polskiej Akademii Umiejętności, Polska Akademia Umiejętności 1952—1972, s. 363—369.
4. T. Lityński, H. Jurkowska: 15 lat Komisji Nauk Rolniczych i Leśnych Oddziału PAN w Krakowie — Acta Agraria et Silvestria Vol. XV/2 s. 109—124.
5. S. Nawrocki: Referat Syntetyczny Sekcji Nauk Rolniczych i Leśnych — Sekcja XII; II Kogres Nauki Polskiej, Warszawa 1973, s. 1—30,
6. S. Inglot: Zarys dziejów nauk rolniczych i leśnych w Polsce, Kraków 1948.

Podziękowanie

Autor opracowania składa wyrazy podziękowania Komisji Wydziału w składzie: prof. dr W. Bielański (czł. rzecz. PAN), prof. A. Brzoza (czł. koresp. PAN), prof. W. Grochowski (czł. koresp. PAN) oraz prof. A. Listowski (czł. rzecz. PAN) za pomoc merytoryczną oraz mgr inż. T. Majsterkiewiczowi za pomoc techniczną w opracowaniu niniejszych materiałów.